

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta právnická

Diplomová práce
TRESTNÝ ČIN ZNÁSILNĚNÍ
Michaela Němečková

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra trestního práva

Diplomová práce

TRESTNÝ ČIN ZNÁSILNĚNÍ

Předkládá: Michaela Němečková

Vedoucí bakalářské práce: JUDr. Simona Stočesová, Ph.D., LL. M.

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, březen 2013

.....

Děkuji JUDr. Simoně Stočesové, Ph.D., LL. M. za její pomoc a metodické vedení při vzniku této práce.

Seznam zkratek

ČR	Česká republika
NS	Nejvyšší soud
OSPOD	Orgán sociálně právní ochrany dětí
TČ	Trestný čin
TŘ	Trestní řád
TÚZ	Těžké ublížení na zdraví
TZ	Trestní zákoník
USA	Spojené státy americké

Obsah

1. ÚVOD	2
2. TRESTNÉ ČINY PROTI LIDSKÉ DŮSTOJNOSTI V SEXUÁLNÍ OBLASTI	4
3. TRESTNÝ ČIN ZNÁSILNĚNÍ Z POHLEDU TRESTNÍHO PRÁVA	7
3.1. Historie právní úpravy trestného činu znásilnění v českých zemích.....	7
3.2. Trestný čin znásilnění podle současné právní úpravy.....	9
3.2.1. <i>Objekt a předmět</i>	10
3.2.2. <i>Objektivní stránka</i>	10
3.2.3. <i>Subjekt, subjektivní stránka a příprava</i>	13
3.2.4. <i>Znásilnění mezi manželi a druhy</i>	14
3.3. Kvalifikované skutkové podstaty.....	16
3.3.1. <i>Kvalifikovaná skutková podstata podle § 185 odst. 2</i>	16
3.3.2. <i>Kvalifikovaná skutková podstata podle § 185 odst. 3</i>	18
3.3.3. <i>Kvalifikovaná skutková podstata podle § 185 odst. 4</i>	19
3.4. Vztah TČ znásilnění k jiným ustanovením trestního zákoníku.....	20
3.4.1. <i>Vztah znásilnění k TČ pohlavního zneužití</i>	20
3.4.2. <i>Vztah znásilnění k TČ sexuální nátlak</i>	22
4. TRESTNÝ ČIN ZNÁSILNĚNÍ Z KRIMINOLOGICKÉHO HLEDISKA	25
4.1. Pachatel trestného činu.....	26
4.1.1. <i>Nedeviantní pachatelé</i>	27
4.1.2. <i>Deviantní pachatelé</i>	29
4.1.3. <i>Ženy jako pachatelky</i>	30
4.2. Oběť trestného činu.....	32
4.2.1. <i>Typologie a charakteristika oběti</i>	34
4.2.2. <i>Průběh znásilnění</i>	36
4.2.3. <i>Fyzické a psychické následky znásilnění</i>	37
4.2.4. <i>Muži jako oběti</i>	39
4.2.5. <i>Místo znásilnění</i>	41
4.3. Vývoj struktury a dynamiky kriminality u TČ znásilnění.....	42
4.3.1. <i>Struktura mravnostní kriminality a TČ znásilnění</i>	42
4.3.2. <i>Dynamika TČ znásilnění</i>	44
5. TRESTNÝ ČIN ZNÁSILNĚNÍ Z POHLEDU AMERICKÉHO PRÁVA	46
5.1. Základní charakteristika amerického práva.....	46
5.2. Sexuální trestné činy v USA a orgány tyto činy stíhající.....	47
5.3. Právní úprava znásilnění.....	49
5.3.1. <i>Právní úprava znásilnění v common law</i>	50
5.3.2. <i>Právní úprava znásilnění na úrovni států USA, vzorový trestní zákon</i>	52
5.3.3. <i>Právní úprava znásilnění na úrovni federace</i>	54
6. ZÁVĚR A SROVNÁNÍ	58
RESUME	65

1. Úvod

Znásilnění je bezesporu jedním z nejzávažnějších trestných činů, jež může v životě člověka potkat. Omezuje svobodu rozhodování jedince o svém sexuálním životě. Sexuální pud v životě člověka je jedním z nejpřirozenějších pudů v životě člověka. Je zajímavé, že člověk jako živočišný druh homo sapiens je jediným živočišným druhem, který může mít pohlavní styk s jiným příslušníkem svého druhu i bez jeho souhlasu.

Pojem znásilnění může být definován z mnoha úhlů pohledu – právního, biologického, společenskovedního. Právní definice znásilnění je uvedena v § 185 nového TZ a v nové právní úpravě došlo oproti právní úpravě s účinností do 31.12.2009 k rozšíření skutkové podstaty. Výklad pojmů použitý v ustanovení § 185 je konkretizován judikaturou vyšších soudů. Společenskovední úhel pohledu na znásilnění je širší než u právního úhlu pohledu a podléhá náladám ve společnosti a též i úhlu pohledu jednotlivých společenskovedních konceptů¹.

Společenskovední a právní pohled na znásilnění se navzájem ovlivňují. Společenskovední úhel pohledu se mění rychleji než právo a právo zpravidla reaguje na změnu veřejného mínění ve společnosti. Právě k rozšíření skutkové podstaty došlo v reakci na změnu úhlu pohledu společnosti na znásilnění. Bezesporu se v posledních několika desetiletích změnil přístup společnosti (i přes stále zakořeněné předsudky ve společnosti) ke znásilnění. Nově může být obětí znásilnění muž, muž nesmí mít pohlavní styk se svojí manželkou či partnerkou bez jejího souhlasu, anální či orální styk (či jiné sexuální praktiky) bez souhlasu oběti jsou zakázané či znásilnění nemusí být prováděno jen prostřednictvím fyzického násilí či bezprostřední pohrůžky násilí, ale i prostřednictvím pohrůžky jiné těžké újmy.

Cílem mé práce je charakterizovat a zhodnotit trestný čin znásilnění z právního a kriminologického úhlu pohledu. Výběr metodologických postupů vyplývá primárně z deskriptivního charakteru mé práce. Při psaní mé práce budu vycházet z rešeržně-kompilační metody sběru dat a informací, přičemž tyto informace budou následně vhodným způsobem interpretovány. Další metodou, jež budu používat je metoda komparace, spočívající ve srovnání právní úpravy znásilnění v České republice a Spojených státech amerických.

¹ Například feministický pohled pohlíží na znásilnění jako na produkt patriarchální společnosti hluboce ve společnosti zakořeněný a nikoliv jako na důsledek individuálního rozhodnutí konkrétního muže.

Diplomová práce se bude dělit na dvě části a to na část jurisdickou a část kriminologickou. V první kapitole se budu krátce zabývat trestnými činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti upravené v hlavě třetí zvláštní části TZ, protože právě do této hlavy TZ znásilnění patří. Druhá a rozsáhlejší kapitola se bude věnovat historii právní úpravy znásilnění, základní skutkové podstatě znásilnění uvedené v § 185 odst. 1, kvalifikovaným skutkovým podstatám uvedených v § 185 odst. 2 až 4 a nakonec budu zkoumat vztah TČ znásilnění k jiným ustanovení trestního zákoníku. Předmětem třetí kapitoly mé práce bude kriminologická část mé práce. Bude se zabývat charakteristikou pachatele, oběti a vývoji struktury a dynamiky TČ znásilnění v průběhu posledních deseti let. Právní úprava znásilnění v USA bude uvedena v závěrečné části mé práce.

Při psaní své práce jsem vycházela primárně z knižních a časopisových odborných zdrojů a právních předpisů jak v knižní tak i elektronické podobě. Při vytváření kapitoly zabývající se vývojem struktury a dynamiky TČ znásilnění jsem vycházela i z policejních statistik zveřejněných na internetu. Knižní zdroje jsem nacházela jak v tištěné podobě (zejména česky psaná literatura jako například komentář k trestnímu zákoníku od P. Šámala, učebnici trestního práva od kolektivu autorů vedených J.Kuchtou, publikaci kolektivů autorů vedené P.Kovářem s názvem *Znásilnění z pohledu medicíny a práva* či učebnici o kriminologii od autorů Novotného a Zapletala) tak i elektronické podobě (v té jsem nacházela zejména anglicky psanou literaturu jako například knihu od Singera a La Fonda *Criminal Law: Examples & Explanations*). Odborné články jsem nacházela zejména v časopise *Trestní právo* (příkladem může být článek M.Hejduka *Komparace trestného činu znásilnění dle dřívější a současné trestněprávní úpravy* z časopisu *Trestní právo*). Jako výborný zdroj judikatury se ukázala být publikace D. Prouzy *Trestní zákoník s judikaturou*.

2. Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti

Trestné činy proti lidské důstojnosti jsou nejen z pohledu práva, ale i z pohledu široké veřejnosti chápány jako jedny ze společensky nejškodlivějších trestných činů. Tomu odpovídá jak výše trestních sazeb, jež lze za tyto činy uložit, tak i řazení této skupiny trestných činů v systematice zvláštní části nového trestního zákoníku. Zákonodárce totiž v novém trestním zákoníku upravil systematiku zvláštní části tak, aby pořadí hlav zvláštní části vystihovalo hodnotu a význam právem chráněných zájmů. Zatímco v dříve platném TZ byly tyto TČ upraveny v hlavě osmé, nově jsou umístěny v hlavě třetí.²

Tyto TČ jsou upraveny v hlavě třetí zvláštní části TZ a to v § 185-193. Zahrnuje tyto TČ

- 1) Znásilnění (§ 185)
- 2) Sexuální nátlak (§ 186)
- 3) Pohlavní zneužití (§ 187)
- 4) Soulož mezi příbuznými (§ 188)
- 5) Kuplířství (§ 189)
- 6) Prostituce ohrožující mravní vývoj dětí (§ 190)
- 7) Šíření pornografie (§ 191)
- 8) Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií (§ 192)
- 9) Zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193)³

Jde o TČ v rozporu s mravními názory společnosti na sexuální vztahy. Vzhledem k zásadě subsidiarity trestní represe, postihuje TZ jen některé mravní zásady především tam, kde jejich porušení znamená ohrožení i dalších zájmů (například mravní a tělesný vývoj dětí a mládeže).⁴

TČ vymezené touto hlavou jsou též reakcí na mezinárodní právo veřejné a komunitární právo. Vychází mimo jiné z

- 1) Rámcového rozhodnutí Rady EU 2004/68/SVV o boji proti sexuálnímu zneužívání dětí a dětské pornografii

² Hruška, J. – Volevecký, P. *Několik poznámek k trestným činům proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti podle trestního zákoníku*. In: *Trestní právo 2/2010*, s. 4

³ Dle hlavy třetí zvláštní části zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku

⁴ Novotný, T. – Vokoun, R. – Šámal, P. *Trestní právo hmotné: Zvláštní část*. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 115

- 2) Návrhu úmluvy Rady Evropy o ochraně dětí před sexuálním vykořisťováním a sexuálním zneužíváním
- 3) Opčního protokolu k Úmluvě o právech dítěte proti prodeji dětí, dětské prostituci a dětské pornografii z 25.5.2000
- 4) Budapeštské úmluvy o počítačové kriminalitě z 23.11.2001.⁵

Hlavním skupinovým objektem je lidská důstojnost člověka v sexuální oblasti. Mimo ní jsou právem chráněnými zájmy též

1. Svoboda rozhodování o pohlavním životě jedince (zejména v §§ 185-187 a 189)
2. Zásada zákazu soulože mezi nejbližšími příbuznými osobami (§ 188)
3. Nerušený mravní a tělesný vývoj dětí. Ten by mohly narušit předčasný pohlavní styk či jiné nevhodné jednání (například využití dítěte k výrobě pornografie) uvedené v §§ 187 a 190-192.

Předmětem útoku je kterýkoliv člověk bez ohledu na své pohlaví. Předmětem může být jak žena, tak i muž. Děti jsou více chráněni prostřednictvím přísnější trestnosti TČ z hlavy třetí pokud byly TČ spáchány na dětech.

Objektivní stránkou je v mnoha případech násilí, pohrůžka násilí nebo jiné těžké újmy (§ 185-186), též zneužití bezbrannosti, zneužití závislosti nebo vyplývajícího postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu. Mezi objektivní stránkou se řadí v některých případech i svedení, zláskání a najmutí (§ 189, 193) či výroba, dovezení, vyvezení, provezení, nabídka, zprostředkování, uvedení do oběhu, prodej (§ 191).⁶

Subjektem těchto TČ může být kdokoliv. Po subjektivní stránce se vyžaduje úmyslné zavinění.

Jednočinný souběh mezi TČ z hlavy třetí není vyloučen tam, kde byly zasáhnuty různé individuální objekty. Příkladem může být, když vykoná pachatel soulož se svým potomkem mladším 15 let - jde o jednočinný souběh pohlavního zneužití dle § 187 odst. 1 a 2 a soulože mezi příbuznými podle § 188.⁷ Jiným příkladem může být, pokud otec natočí s nezletilou dcerou pornografickou nahrávku

⁵ Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník II. Komentář § 140-421*. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 1647

⁶ Kuchta, J. a kol. *Kurs trestního práva: Trestní právo hmotné. Zvláštní část*, Praha: C.H. Beck, 2009, s. 85-86

⁷ Novotný, T. – Vokoun, R. – Šámal, P. *Trestní právo hmotné: Zvláštní část*. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 116

– pak by šlo o jednočinný souběh dle § 187 odst. 1 a 2 pohlavního zneužití, § 188 soulože mezi příbuznými a § 193 odst. 1 zneužití dítěte k výrobě pornografie.

Další trestný čin, jež by mohl být zařazen do hlavy třetí je obchodování s lidmi za účelem pohlavního styku. Ten byl ale zákonodárcem zařazen do skutkové podstaty TČ obchodování s lidmi v § 168 zařazeného do hlavy druhé⁸ zvláštní části TZ.

⁸ Jde o TČ proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství

3. Trestný čin znásilnění z pohledu trestního práva

3.1. Historie právní úpravy trestného činu znásilnění v českých zemích

Ačkoliv byl dnešní TČ znásilnění na území tehdejšího Habsburské monarchie upraven již v předchozích trestněprávních kodexech (tereziánském zákoníku z roku 1768 a Josefínském hrdelním řádu z roku 1787) podrobněji byl upraven až trestním zákoně o zločinech, přečinech a přestupcích č. 117/1852 ř.z.⁹ Právní předpis platil od 1.9.1852 do 31.7.1950, kdy začal platit trestní zákoník č. 86/1950 Sb.¹⁰ Ve výše zmíněném kodexu byl TČ znásilnění označen jako „násilné smilstvo“ a to v § 125 *„Kdo osobu ženskou nebezpečným vyhrožováním, skutečně vykonaným násilím nebo lstivým omámením smyslů učiní neschopnou, by mu odpor činila, a v stavu tomto jí zneužije k mimomanželské souloži, dopustí se zločinu násilného smilstva.“*¹¹

Předmětem „násilného smilstva“ mohla být jen žena. Aby mohlo jít o „násilné smilstvo“ musela žena dokázat, že chránila vlastní čest tak, že se pachateli bránila.¹² „Násilné smilstvo“ nemohl spáchat manžel na své manželce, protože se vycházelo z představy, že pohlavní styk je jednou z manželčiny povinností, k nimž se zavázala zákonným a nezrušitelným slibem.¹³ Tento přístup týkající se sexuálních styků mezi manželi se změnil až ve 20. století. Zpočátku bylo považováno za možné znásilnění manželem manželky jen v případě, když byli manželé rozvedeni. Později se toto pojetí rozšířilo i na manžele^{14, 15}

Sto let starý kodex z poloviny 19. století byl od 1.8.1950 nahrazen trestním zákoníkem č. 86/1950 Sb. Dřívější „násilné smilstvo“ se nově stalo TČ znásilnění podle § 238.

⁹ Kovář, P. Sexuální násilí v kontextu historie lidstva. In: Kovář, P. a kol. *Sexuální agrese: Znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: Nakladatelství Maxdorf Jessenius, 2008, s. 13

¹⁰ Aulický, P. *Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti*. In: Dny práva – 2009 – Days of Law. Brno: Masarykova univerzita, 2009

¹¹ Dle § 125 zákona o zločinech, přečinech a přestupcích č. 117/1852 z.ř.

¹² Kovář, P. Sexuální násilí v kontextu historie lidstva. In: Kovář, P. a kol. *Sexuální agrese: Znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: Nakladatelství Maxdorf Jessenius, 2008, s. 14

¹³ Aulický, P. *Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti*. In: Dny práva – 2009 - Days of Law. Brno: Masarykova univerzita, 2009

¹⁴ Od judikátu R 97/1955

¹⁵ Kovář, P. Sexuální násilí v kontextu historie lidstva. In: Kovář, P. a kol. *Sexuální agrese: Znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: Nakladatelství Maxdorf Jessenius, 2008, s. 14

„(1) Kdo násilím nebo pohrůžkou bezprostředního násilí donutí ženu k souloži, nebo kdo k takovému účelu zneužije její bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na pět až na deset let.

(2) Odnětím svobody na deset až na dvacet let bude pachatel potrestán,

a) má-li čin uvedený v odstavci 1 za následek těžkou újmu na zdraví, nebo

b) je-li tu jiná zvláště přitěžující okolnost.

(3) Odnětím svobody na patnáct až pětadvacet let bude pachatel potrestán, má-li čin uvedený v odstavci 1 za následek smrt.“¹⁶

Předmětem TČ byla stále jen žena. K naplnění skutkové podstaty bylo třeba použití násilí či pohrůžky bezprostředního násilí proti poškozené či využití její bezbrannosti. Na rozdíl od současné právní úpravy byl rozdíl v tom, že došlo ke znásilnění tím způsobem, že muselo dojít k souloži čili spojení pohlavních orgánů muže a ženy. Ve znění zákona do roku 1956 mohl být za smrt ženy způsobenou znásilněním pachatel odsouzen k trestu doživotí bez možnosti alternace.¹⁷

Trestní zákon z roku 1950 byl platný do 31.12.1961, poté nabyl účinnosti nový trestní zákoník č. 140/1961 Sb. TČ znásilnění byl upraven v § 241 v tomto znění

„(1) Kdo násilím nebo pohrůžkou bezprostředního násilí donutí ženu k souloži, nebo kdo k takovému činu zneužije její bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na tři léta až osm let.

(2) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán,

a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví, nebo

b) spáchá-li takový čin na ženě mladší než patnáct let.

(3) Odnětím svobody na deset až patnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.“¹⁸

Předmětem TČ byla nadále pouze žena. Skutková podstata byla podobná jako v trestním zákoníku z roku 1950. Paragraf 241 se během zhruba pěti desítek let, kdy byl v platnosti novelizoval dvakrát. Novela 557/1991 Sb. snížila dolní sazbu trestu odnětí svobody ze tří na dvě léta a bylo možno ukládat za znásilnění i podmíněčný

¹⁶ Dle § 238 trestního zákoníku č. 86/1950 Sb.

¹⁷ Aulický, P. *Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti*. In: Dny práva – 2009 – Days of Law. Brno: Masarykova univerzita, 2009

¹⁸ Dle § 241 trestního zákoníku č. 140/1961 Sb. (ve znění účinném po 1.1.1962)

trest odnětí svobody. Novela z roku 2001 sebou přinesla dvě důležité skutečnosti – rozšíření předmětu TČ ze ženy na kohokoliv a došlo k rozšíření okruhu zakázaných jednání nejen od soulože i na další sexuální styky (zejména anální styk a orální styk).¹⁹ Poslední novela 320/2006 umožnila soudcům uložit pachatelům, kteří znásilněním způsobí smrt oběti i výjimečný trest odnětí svobody. Po účinnosti novely byl § 241 v tomto znění

„(1) Kdo násilím nebo pohrůžkou bezprostředního násilí donutí jiného k souloži nebo k jinému obdobnému pohlavnímu styku nebo kdo k takovému činu zneužije bezbrannosti jiného, bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až osm let.

(2) Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na osobě mladší než osmnáct let.

(3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán,
a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví, nebo
b) spáchá-li takový čin na osobě mladší než patnáct let.

(4) Odnětím svobody na deset až patnáct let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.“²⁰

3.2. Trestný čin znásilnění podle současné právní úpravy

V novém TZ je TČ znásilnění upraven v § 185, jehož znění je následující

„(1) Kdo jiného násilím nebo pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku, nebo
kdo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až pět let.

(2) Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

a) souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží,

b) na dítěti, nebo

c) se zbraní.

(3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán,

¹⁹ Aulický, P. Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. In: Dny práva – 2009 – Days of Law. Brno: Masarykova univerzita, 2009

²⁰ Dle § 241 trestního zákoníku č. 140/1961 Sb. (ve znění účinném po 1.9.2006)

- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na dítěti mladším patnácti let,
- b) spáchá-li takový čin na osobě ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody, ochranného léčení, zabezpečovací detence, ochranné nebo ústavní výchovy anebo v jiném místě, kde je omezována osobní svoboda, nebo
- c) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví.
- (4) Odnětím svobody na deset až osmnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.
- (5) Příprava je trestná²¹

3.2.1. Objekt a předmět

Objektem tohoto trestného činu je právo jedince svobodně se rozhodovat o svém pohlavním životě a všech skutečnostech s tím souvisejících.

Předmětem TČ znásilnění je kterýkoliv člověk – žena, muž, ale i hermafrodit^{22, 23} Předmětem jsou i lidé různého věku. V případě dítěte mladšího 15 let umožňuje TZ uložit pachateli tohoto TČ vyšší trestní sazbu (dle § 185 odst. 3 písm.a). U předmětu útoku nezáleží ani na pověsti znásilňované osoby ani na tom, zdali s ní měl pachatel již dříve pohlavní styk, ani na tom, že s danou osobou žije ve svazku manželském²⁴ či obdobném (svazek druh – družka, přítel – přítelkyně) ani zda s osobou žije v registrovaném partnerství či obdobném svazku.²⁵

3.2.2. Objektivní stránka

O objektivní stránce TČ znásilnění pojednává § 185 odst. 1 TZ v alternativním výčtu. Spočívá v tom, že pachatel či pachatelka

- 1) Jiného násilím či pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku
- 2) Zneužije bezbrannosti oběti ke spáchání TČ.

Nové znění ustanovení § 185 umožňuje postihovat jako znásilnění i další druhy jednání, jež podle předchozí právní úpravy bylo možno postihovat jen jako vydírání.

²¹ Dle § 185 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku

²² Hermafrodit je pojem z biologie označující živočicha schopného produkovat vajíčka i spermie nebo živočicha s obojetnou pohlavní žlázou (jde například o žízalu). U lidí je hermafrodit jedinec současně s mužskými i ženskými pohlavními orgány.

²³ Novotný, T. – Vokoun, R. – Šámal, P. *Trestní právo hmotné: Zvláštní část*. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 117

²⁴ Podle judikátu R 97/1955 je vykonána skutková podstata trestného činu znásilnění i v případě, když pachatel či pachatelka donutí svého manžela či manželku k pohlavnímu styku násilím či pohrůzkou násilí nebo k tomu využije jeho bezbrannosti.

²⁵ Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník II. Komentář § 140-421*. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 1651

Došlo k vypuštění podmínky bezprostřednosti násilí u pohrůžky a přidáním pohrůžky jiné těžké újmy a též rozšířením trestnosti na všechny formy pohlavního styku.²⁶

Pohlavní styk se stal oproti předchozí právní úpravě širším pojmem. Zahrnuje nejen soulož, ale i jakýkoliv jiný způsob ukájení pohlavního pudu na těle jiné osoby. Pohlavní styk je i pojmem v užším a širším slova smyslu. V užším slova smyslu se do něj řadí penilně-vaginální styk (soulož) a penilně-anální styk. V širším slova smyslu sem řadíme další orgasmické a genitální formy vzájemného fyzického kontaktu mezi dvěma více jedinci kteréhokoliv pohlaví.²⁷ Mezi pohlavní zneužívání v širším slova smyslu můžeme zařadit orální pohlavní styk, zasouvání prstů či jiných předmětů do ženského pohlavního ústrojí (vagin) či do análního otvoru jedince, vsouvání pohlavního údu mezi prsa ženy, osahávání částí těla jedince (zejména prsou, genitálií) či různé erotické masáže. Provádění pohlavního styku v užším slova smyslu pachatelem mu umožňuje uložit vyšší sazbu trestu odnětí svobody na základě kvalifikované skutkové podstaty uvedené v § 185 odst. 2 písm.a.²⁸

Násilí u TČ znásilnění spočívá v „*použití fyzické síly ze strany pachatele za účelem překonání nebo zamezení vážně míněného odporu znásilňované osoby a dosažení pohlavního styku proti její vůli.*“²⁹ Rozlišujeme násilí provedené způsobem vis absoluta a vis compulsiva. V násilí provedeným způsobem vis absoluta pachatel zabráni oběti se bránit (například ji sváže tak, že se nemůže pohnout) a v násilí provedeným způsobem vis compulsiva překoná pachatel obranu oběti, přičemž předchozí fyzický odpor oběti je možný (pachatel oběť sváže, ale před svázáním s ním oběť půl minuty bojovala).³⁰ Definice pojmu násilí vychází i z výkladového ustanovení TZ o násilí v § 119, kdy „*trestný čin je spáchán násilím i tehdy, je-li spáchán na osobě, kterou pachatel uvedl do stavu bezbrannosti lstí nebo jiným podobným způsobem.*“³¹

Nově nemusí být u znásilnění pohrůžka násilí bezprostřední, ale může jít i pohrůžku vykonanou ve vzdálenější budoucnosti. Vždy ale musí dojít k osobnímu kontaktu vyhrožujícího pachatele se znásilňovanou osobou (znásilňovaná osoba se

²⁶ Novotný, T. – Vokoun, R. – Šámal, P. *Trestní právo hmotné: Zvláštní část*. Praha: Wolters Kluwer, 2010 s. 117

²⁷ Hejduk, M. *Komparace trestného činu znásilnění dle dřívější a současné trestně právní úpravy (+ mezinárodní srovnání)*. In: *Trestní právo 12/2011*, s. 24

²⁸ Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník II. Komentář § 140-421*. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 1651

²⁹ Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník II. Komentář § 140-421*. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 1652

³⁰ Hejduk, M. *Komparace trestného činu znásilnění dle dřívější a současné trestně právní úpravy (+ mezinárodní srovnání)*. In: *Trestní právo 12/2011*, s. 23

³¹ Dle § 119 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku

podrobuje pachateli na základě dříve pronesené výhrůžky). Bezprostřední i nebezprostřední pohrůžka musí být schopná vyvolat v znásilňované osobě důvodné obavy, že násilí bude použito. Pohrůžka nemusí směřovat jen vůči napadené oběti, ale i například vůči osobě blízké či blízkým oběti.³² Podle usnesení NS 3 Tdo 535/2009 (T 1196/2009) není znásilněním následné použití násilí po odmítnutí pohlavního styku – v daném případě obviněný nejprve vyzval poškozenou k souloži a jelikož ji odmítla, došlo následně k jejímu fyzickému napadení. Dané jednání avšak nestačí pro závěr, že jednání obviněného bylo prostředkem k vynucení soulože (či jiného pohlavního styku) a že daným jednáním naplnil skutkovou podstatu TČ znásilnění nebo jeho přípravy (musí se vzít v potaz, že násilí obviněného mohlo směřovat jen například jako odplata za nesouhlas s vykonáním soulože).³³

Pohrůžka jiné těžké újmy je založena na oprávněných obavách napadené oběti, že pokud se pachateli nepodvolí, bude jí způsobena újma na cti, její dobré pověsti, újma na jejím rodinném a soukromém životě, újma na jejím profesním životě, újma na majetku oběti a podobně.³⁴

K naplnění skutkové podstaty TČ znásilnění může dojít i v případě, když pachatel spáchá tento čin v době, když byla oběť ve stavu bezbrannosti. To se děje v situacích, pokud poškozený se stal obětí TČ po konzumaci alkoholických, návykových a dalších chemických látek, s jejichž pomocí může pachatel vykonat pohlavní styk.³⁵ Stav bezbrannosti může být dále způsoben nemocí či chorobou, fyzickou nevypěstostí, tvrdým spánkem či bezvědomím.³⁶ Lze ho způsobit i působením duševních poruch – pro její existenci není znásilňovaná oběť schopna vědomě rozpoznat smysl pachatelovu jednání a není na tomto základě schopná projevit vůči pachateli odpor.³⁷ To potvrzuje i rozhodnutí slovenského Nejvyššího soudu 3 To 3/83 (R6/1984) podle něhož pokud žena pro duševní poruchu nechápe smysl pachatelova jednání a není schopná posoudit potřebnost proti požadované

³² Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník II. Komentář § 140-421*. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 1652

³³ Usnesení Nejvyššího soudu 3 Tdo 535/2009 In: Prouza, D. *Trestní zákoník s judikaturou*. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 545

³⁴ Novotný, T. – Vokoun, R. – Šámal, P. *Trestní právo hmotné: Zvláštní část*. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 117-118

³⁵ Například v případě usnesení Nejvyššího soudu 6 Tdo 666/2010 uvedl pachatel poškozenou do stavu bezbrannosti přidáním heroinu do jejího jídla a pití bez jejího vědomí.

³⁶ Hejduk, M. *Komparace trestného činu znásilnění dle dřívější a současné trestně právní úpravy (+ mezinárodní srovnání)*. In: *Trestní právo 12/2011*, s. 24

³⁷ Kuchta, J. a kol. *Kurs trestního práva: Trestní právo hmotné. Zvláštní část*, Praha: C.H. Beck, 2009, s. 88

souloži, pak jde o zneužití stavu bezbrannosti.³⁸ V stejném duchu posuzuje stav bezbrannosti i rozsudek Vrchního soudu v Olomouci 5 To 100/2004 (R 42/2006) který praví, že zneužití stavu bezbrannosti může spočívat ve vědomém spáchání útoku proti poškozenému, jež je pod vlivem nízké fyzické a duševní vyspělosti výrazně omezen v možnostech účinných projevů odporu a to zejména v případě, pokud jednání pachatele proběhlo na odlehlém místě.³⁹ Ke stavu bezbrannosti se vyjádřil dále Nejvyšší soud ve svém rozsudku 3 Tdo 929/2011. Podle něj se ve stavu bezbrannosti „*může ocitnout i pacient, na kterém lékař provádí takový vyšetřovací nebo léčebný úkon, na základě kterého sice nedochází k úplné ztrátě vnímání, ale který způsobem provedení znemožňuje pacientovi fyzický projev. Přitom je významné i to, že při provádění uvedeného úkonu má lékař nad pacientem zpravidla i určitou mentální převahu, která ovlivňuje psychické projevy pacienta vůči němu.*“⁴⁰ O stav bezbrannosti jde v případě, kdy je obranyschopnost oběti snížena a nemůže tak rozhodovat o svém pohlavním životě. Mezi další způsoby navození stavu bezbrannosti patří hypnóza či umělý spánek. Ke zneužití stavu bezbrannosti dochází právě tehdy, když ví o tomto stavu a zneužije ho ke spáchání TČ nebo tento stav pachatel sám navodí.⁴¹

3.2.3. Subjekt, subjektivní stránka a příprava

Pachatelem TČ znásilnění může být kdokoliv – jde o subjekt obecný. Nicméně z biologických předpokladů a historických konotací vyplývá, že pachatelem TČ znásilnění byl a je většinou muž. Žena je pachatelkou TČ v daleko menším rozsahu, ale i v tomto ohledu judikatura akceptovala existenci ženy jak pachatelky znásilnění i před novelou TZ č. 140/1961 Sb. z roku 2001. Dle rozhodnutí krajského soudu v Hradci Králové 1 T 12/83 (R 28/1984) může být pachatelem (či spolupachatelem) znásilnění i žena, jestliže násilím nebo pohrůžkou bezprostředního násilí donutí jinou ženu k souloži s mužem.⁴² Pro spolupachatelství k tomuto TČ se nevyžaduje, aby spolupachatel nejdříve použil násilí na oběti či pohrůžku násilím a následně vykonal pohlavní styk na oběti. Spolupachatelem tak může být osoba, jež proti oběti použila

³⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Slovenska 3 To 3/83 In: Prouza, D. *Trestní zákoník s judikaturou*. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 541

³⁹ Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci 5 To 100/2004 In: Prouza, D. *Trestní zákoník s judikaturou*. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 543

⁴⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu 3 Tdo 929/2011 In: *Trestněprávní revue* 4/2012, ročník 11, s. 93

⁴¹ Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník II. Komentář § 140-421*. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 1653-1654

⁴² Rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové 1 T 12/83 In: Prouza, D. *Trestní zákoník s judikaturou*. Praha: C.H.Beck, 2010 s. 542

jen násilí či pohrůžku násilí nebo jen vykonávala na oběti pohlavní styk bez předchozího násilí či pohrůžky.

Pro spáchání trestného činu znásilnění náš TZ požaduje, aby pachatel měl úmysl spáchat tento čin.

§ 185 odst. 5 stanoví, že příprava tohoto TČ je trestná. Podle rozhodnutí Nejvyššího soudu z 8 Tz 80/63 (R 44/1964) může být posuzováno jednání pachatele spočívající v omezování osobní svobody vykonávané fyzickým útokem obviněného vůči poškozené jako příprava TČ znásilnění i tehdy, když obviněný slovními výroky nebo i jinak dostatečně projevil svůj konečný záměr dosáhnout soulože i proti vůli poškozené.⁴³

3.2.4. Znásilnění mezi manželi a druhy

Až do poloviny 20. století nebyla považována manželka (manžel) za předmět znásilnění. Odpovídá tomu například i pojetí „násilného smilstva“ v trestním zákoně o zločinech, přečinech a přestupcích č. 117/1852 ř.z kvůli představě tehdejší společnosti, že pohlavní styk je jednou z manželčinych povinností vůči manželovi.⁴⁴

Daný přístup se změnil až v polovině 20. století rozhodnutím R 97/1955. Podle daného rozhodnutí byla naplněna skutková podstata TČ znásilnění i tehdy, když pachatel (manžel) násilím či pohrůžkou násilí donutil k pohlavnímu styku svojí manželku nebo k tomu zneužil její bezbrannosti. TZ totiž chrání důstojnost každého jedince bez ohledu na jaký vztah má pachatel či pachatelka ke své oběti.⁴⁵

Pokud je pachatelem (či pachatelkou) TČ znásilnění manžel, druh či partner oběti je možné podle § 163 TŘ zahájit trestní stíhání nebo pokračovat v zahájeném trestním stíhání jen se souhlasem poškozeného.⁴⁶ Dané dispoziční právo poškozeného existuje po celou dobu trestního stíhání. Na souhlas s trestním stíháním je potřeba se výslovně zeptat před zahájením trestního stíhání či pokud bylo již zahájeno a byl zjištěn poměr pachatele a poškozeného. Když se poškozený

⁴³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu 8 Tz 80/63 In: Prouza, D. *Trestní zákoník s judikaturou*. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 541

⁴⁴ Aulický, P. *Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti*. In: Dny práva – 2009 – Days of Law. Brno: Masarykova univerzita, 2009

⁴⁵ Rozhodnutí R 97/1955 In: Gřivna, T. *Trestní právo hmotné. Judikatura k obecné i zvláštní části*. Praha: Wolter Kluwer, 2010, s. 213

⁴⁶ § 163 představuje výjimku ze základních zásad trestního řádu uvedené v § 2 odst. 3 a 4 a to zásady legality, která říká, že státní zástupce musí stíhat všechny TČ o nichž se dozví, pokud zákon či mezinárodní smlouva, jež je ČR vázána nestanoví něco jiného a zásady oficiality spočívající v tom, že pokud TŘ nestanoví něco jiného postupují OČTŘ z úřední povinnosti.

ihned nevyjádří, poskytne mu daný OČTŘ⁴⁷ přiměřenou lhůtu (nejdéle však 30 dní). A poučí ho, že marným uplynutím lhůty již dán souhlas být nemůže. Když lhůta bez souhlasu poškozeného uplyne, nelze pachatele již trestně stíhat. V případě, že je souhlas dán, OČTŘ postupuje v trestním stíhání, jako by souhlasu nebylo potřeba. Při zpětvzetí souhlasu činí další trestní stíhání nepřípustným, a proto opětovný souhlas nelze znovu udělit. Spácháním TČ znásilnění mezi manželi, druhy nebo partnery jednočinně s TČ neuvedeným v taxativním výčtu § 163 odst. 1 TŘ vede k tomu, že bez souhlasu poškozeného lze stíhat pouze za TČ neuvedený v § 163 odst. 1 TŘ.⁴⁸

Poměr mezi pachatelem a poškozeným jako manželi, partnery a druhy může existovat jak v době spáchání TČ tak i v době, kdy se trestní stíhání vede (nebo se má vést). Může se tedy stát, že pachatel poškozenou znásilní a následně spolu uzavřou sňatek a žena odepře souhlas s trestním stíháním a dojde k jeho zastavení pro nepřípustnost. Za manžele jsou považováni muž a žena, jež podle zákona uzavřeli manželství, toto manželství trvá a není prohlášeno za neplatné. Poměr druha a družky je vztahem obdobným vztahu mezi manželi – jeho charakteristikami jsou sdílení společné domácnosti, společná výchova nezletilých dětí, sdružování finančních prostředků ke společné úhradě potřeb apod.⁴⁹

Potřeba existence souhlasu poškozené (či poškozeného) pokud pachatel byl jejím manželem, partnerem by mohla vést k tomu, že by se pachatelé TČ znásilnění nebyli v mnoha případech trestně stíhání, poněvadž svobodná vůle oběti vůči pachateli byla potlačena zastrašováním, výhrůžkami apod. Tudíž byl vložen do TŘ § 163a, podle něhož není třeba souhlasu poškozeného ze znásilnění k trestnímu stíhání pachatele v případech

1. Když byla tímto činem způsobena smrt
2. Poškozený není pro duševní poruchu či chorobu pro níž byl zbaven či omezen ve způsobilosti k právním úkonům schopen dát souhlas
3. Poškozeným je osoba mladší 15 let. Když pak nezletilý nabyde v průběhu trestního řízení zletilosti, může souhlas k trestnímu stíhání odepřít.

⁴⁷ Mezi orgány činné v trestním řízení patří podle výkladového ustanovení § 12/1 TŘ soud, státní zástupce a policejní orgán.

⁴⁸ Šámal, P. – Král, V. – Baxa, J. – Púry, F. *Trestní řád s komentářem I. díl (§ 1 až § 179f)*. Praha: C.H.Beck, 2002, s. 1048-1049

⁴⁹ Novotný, F. – Růžička, M. a kol. *Trestní kodexy. Trestní zákoník a trestní řád a související předpisy (komentář)*. Praha: Eurounion, 2002 s. 961

4. Z okolností je zřejmé, že souhlas nebyl dán či byl vzat zpět v tísní vyvolané výhružkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností.⁵⁰

3.3. Kvalifikované skutkové podstaty

3.3.1. Kvalifikovaná skutková podstata podle § 185 odst. 2

§ 185 odst. 2 je kvalifikovanou skutkovou podstatou, která je spáchána, pokud znásilnění pachatel vykonal

- a) Souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží
- b) Na dítěti
- c) Se zbraní

Soulož je charakteristická spojením pohlavních orgánů muže a ženy, v němž dochází k faktickému proniknutí mužského pohlavního údu do pohlavního orgánu ženy. Pro soulož stačí, aby se na okamžik tyto dva pohlavní orgány střetly, nemusí přímo dojít k pohlavnímu ukojení ani nemusí dojít k protržení panenské blány ženy.⁵¹

Spolu se souloží je jednou z přitěžujících okolností opravňující k použití vyšší trestní sazby i spáchání TČ způsobem srovnatelným se souloží. Při vzniku právní úpravy se počítalo s tím, že stejné psychické a fyzické následky jako soulož mohou mít pro oběť i další sexuální aktivity srovnatelné s klasickou souloží. V této oblasti poměrně bohatá judikatura vymezila, co je a co není pohlavním stykem, provedou způsobem srovnatelnou se souloží.⁵² Například podle usnesení NS ČR 8 Tdo 407/2007 – I. je způsobem srovnatelným se souloží především anální pohlavní styk a orální styk. Závažnost takového jednání je potřeba poměřovat s následky takového činu pro oběť. Podle judikátu způsobem srovnatelným se souloží avšak není strčení prstů pachatele do pohlavního otvoru poškozené, protože „nepředstavovala co do intenzity obdobný traumatický zážitek jako při násilné souloží.“⁵³

Orálním pohlavním stykem může být tzv. felace, cunnilingus a anilingus (rimming). Felace je stimulování mužského pohlavního údu, která se může

⁵⁰ Mitlöhner, M. Právní aspekty sexuálního násilí. In: Kovář, P. a kol. *Sexuální agrese: Znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: Nakladatelství Maxdorf, 2008, s. 37-38

⁵¹ Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník II. Komentář § 140-421*. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 1655

⁵² Hejduk, M. *Komparace trestného činu znásilnění dle dřívější a současné trestně právní úpravy (+ mezinárodní srovnání)*. In: *Trestní právo 12/2011*, s. 24

⁵³ Usnesení Nejvyššího soudu 8 Tdo 407/2007 In: Prouza, D. *Trestní zákoník s judikaturou*. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 545

provozovat až do závěrečné ejakulace často do úst oběti či obličeje oběti. Cunniling spočívá v stimulaci vnějšího pohlavního ústrojí ženy a to jak klitorisu tak často i vaginy ženy. Provádění tzv. anilingusu je založeno na dráždění oběti jazykem v oblasti konečníku.⁵⁴

Způsobem srovnatelným se souloží je podle rozhodnutí NS 7 Tdo 841/2010 takový pohlavní styk, který je obdobou soulože. Pohlavní orgán jedné strany je nahrazen jinou částí těla. Například pohlavní orgán ženy je nahrazován jinými částmi těla ženy (ústy, podpažím, konečníkem nebo vkládáním do ruky za účelem tření a podobně). Na druhou stranu může jít o případy, kdy s pohlavním orgánem ženy jsou spojovány místo s pohlavním orgánem muže jiné části jeho těla (prsty, jazyk, ústa, ale též různé předměty zastrkované pachatelem do pohlavního ústrojí ženy). Usnesení NS i negativně vymezuje, co není způsobem srovnatelným s pohlavním stykem „méně intenzivní jednání pachatele zaměřené proti intimním partiím těla poškozené, které směřuje k jeho sexuálnímu uspokojení a které spočívá např. v ohmatávání, dotycích, tisknutí, líbání apod., je sice jiným pohlavním stykem než soulož, avšak nelze ho považovat za obdobu soulože.“⁵⁵

Druhou přítěžující okolností k použití kvalifikované skutkové podstaty je spáchání TČ na dítěti. Kdo je dítětem nám stanoví jedno z výkladových ustanovení TZ v § 126 „Dítětem se rozumí osoba mladší osmnácti let, pokud trestní zákon nestanoví jinak.“⁵⁶ Dítětem je tedy fyzická osoba před svými 18. narozeninami, přičemž může jít i osobu jinak zletilou, pokud nabyla zletilosti uzavřením manželství.⁵⁷ De facto jde o osoby mezi 15. a 18. rokem života, poněvadž dítě mladší 15 let je základním kvalifikačním znakem pro kvalifikovanou skutkovou podstatu v odstavci třetím.

Poslední přítěžující okolností pro použití kvalifikované skutkové podstaty dle § 185 odst. 2 je spáchání činu se zbraní. Je to tehdy (s použitím judikatury a výkladového ustanovení § 118 TZ), když pachatel nebo s jeho vědomím některý ze spolupachatelů užil zbraně k útoku, zamezení či překonání odporu oběti nebo pokud ji má k tomuto účelu u sebe. Zbraní je nástroj nebo předmět, jež při mechanické

⁵⁴ Hejduk, M. *Komparace trestného činu znásilnění dle dřívější a současné trestně právní úpravy (+ mezinárodní srovnání)*. In: Trestní právo 12/2011, č. 12, s. 24

⁵⁵ Dle rozhodnutí Nejvyššího soudu 8 Tdo 841/2010

⁵⁶ Dle § 126 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku

⁵⁷ Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník II. Komentář § 140-421*. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 1656

interakci je schopný učinit útok proti lidskému organismu důraznějším než bez použití tohoto předmětu nebo nástroje.⁵⁸

3.3.2. Kvalifikovaná skutková podstata podle § 185 odst. 3

Kvalifikovaná skutková podstata dle § 185 odst. 3 umožňuje dát pachateli vyšší trestní sazbu odnětí svobody, pokud TČ znásilnění spáchá

- a) Na dítěti mladším 15 let
- b) Na osobě ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody, ochranném léčení, zabezpečovací detenci, ochranné nebo ústavní výchově anebo v jiném místě, kde je omezována osobní svoboda
- c) Pokud způsobí takovým činem těžkou újmu na zdraví

Prvním důvodem pro použití vyšší trestné sazby je spáchání TČ na dítěti mladším 15 let. Je to jiná skutečnost k zavinění k okolnostem zvláště přitěžujícím z § 17 písm. b – pachatel nemusí přesně znát věk oběti, ale stačí, aby vzhledem k okolnostem a svým osobní poměry tuto skutečnost vědět měl a mohl^{59, 60}.

Druhý důvod pro použití této kvalifikované skutkové podstaty je pro případ, že došlo k znásilnění v místě kde je legálně omezována osobní svoboda oběti, je to protože zákonodárce chtěl chránit osoby takto omezené ve své svobodě pohybu.⁶¹ Oběti se často podrobují stanovenému režimu ve stanovených prostorách, kde bezesporu mají limitované možnosti obrany. Příkladem může být znásilnění ve vězení, kde několik vězňů sdílí jednu celu a více vězňů znásilní jednoho svého spolubydlícího.⁶²

Posledním důvodem pro použití vyšší trestní sazby podle tohoto odstavce je, když pachatel způsobí poškozenému svým činem těžkou újmu na zdraví. Těžká újma na zdraví (TÚZ) je charakterizována ve výkladovém ustanovení TZ v § 122 odst. 2 „*Těžkou újmou na zdraví se rozumí jen vážná porucha zdraví nebo jiné vážné onemocnění. Za těchto podmínek je těžkou újmou na zdraví a) zmrzačení, b) ztráta nebo podstatné snížení pracovní způsobilosti, c) ochromení údu, d) ztráta nebo podstatné oslabení funkce smyslového ústrojí, e) poškození důležitého orgánu, f)*

⁵⁸ Hejduk, M. *Komparace trestného činu znásilnění dle dřívější a současné trestně právní úpravy (+ mezinárodní srovnání)*. In: *Trestní právo 12/2011*, s. 24

⁵⁹ Daná věc vyplývá z rozhodnutí Nejvyššího soudu Slovenska 2 To 49/79 (R 57/1980) In: Prouza, D. *Trestní zákoník s judikaturou*. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 541

⁶⁰ Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník II. Komentář § 140-421*. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 1657

⁶¹ Hejduk, M. *Komparace trestného činu znásilnění dle dřívější a současné trestně právní úpravy (+ mezinárodní srovnání)*. In: *Trestní právo 12/2011*, s. 26

⁶² Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník II. Komentář § 140-421*. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 1657

zohyždění, g) vyvolání potratu nebo usmrcení plodu, h) mučivé útrapy, nebo i) delší dobu trvající porucha zdraví.⁶³

Znásilnění je jedním z nejvíce traumatických TČ a psychické následky pro oběť bývají často daleko horší než fyzické zranění. U poškozených se často rozvine posttraumatická stresová porucha, která vzniká jako důsledek silného stresového prožitku, s níž se běžný člověk neseťká.⁶⁴ Podle usnesení Vrchního soudu 2 To 68/2005 je těžká psychická újma na zdraví poškozené v příčinné souvislosti s jejím znásilněním ze strany pachatele s výjimkou jen tehdy, když jednání pachatele je nevýznamnou a okrajovou příčinou následku. Příčinná souvislost existuje i tehdy, když k příčině ze strany jednání pachatele přistoupí ještě další příčiny (například nepříznivý psychický stav poškozené atd.)⁶⁵ Rozhodnutí NS 4 Tdo 821/2010 zařadilo posttraumatickou stresovou poruchu poškozené za těžkou újmu na zdraví⁶⁶ – aby šlo o TÚZ musí být splněny kumulativně dvě podmínky a to že musí jít o vážnou újmu na zdraví či jiné vážné onemocnění a musí odpovídat některému z taxativně daných ustanovení v § 122 odst. 2 písm. a až i. Posttraumatická stresová porucha splňuje obě kumulativní náležitosti v případě, když trvá delší dobu. Tuto poruchu nemusí pachatel oběti ani způsobit záměrně, stačí totiž, když pachatel věděl, že to může způsobit a byl s tím srozuměn. Posttraumatickou stresovou poruchu prožívá oběť tak, že znovuprožívá traumatizující události s výraznými úzkostmi, jež mohou být doprovázeny tělesnými útrapami (bušení srdce, nadměrné pocení, svalový třes apod.) Poškozená může mít depresivní nálady, poruchy soustředění a jiné psychické následky. Může mít problém navázat stabilní partnerský vztah či má problém se svojí sexualitou. Léčení poruchy může trvat v řádech let až celoživotně.⁶⁷

3.3.3. Kvalifikovaná skutková podstata podle § 185 odst. 4

Vyšší trestní sazba podle této skutkové podstaty se může uložit pachateli jen tehdy, když způsobí svým činem své oběti smrt. Čin, jímž pachatel znásilněním způsobí oběti smrt je možný jen pokud tuto smrt způsobí z nedbalosti. Pokud by ji způsobil úmyslně, jednalo by se o TČ vraždy podle § 140 TZ. Pokud měl pachatel v úmyslu už od počátku svoji oběť usmrtnit, jednalo by se o jednočinný souběh vraždy a znásilnění.

⁶³ Dle § 122/2 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku

⁶⁴ Hejduk, M. *Komparace trestného činu znásilnění dle dřívější a současné trestně právní úpravy (+ mezinárodní srovnání)*. In: Trestní právo 12/2011, s. 26

⁶⁵ Usnesení Vrchního soudu v Praze 2 To 68/2005

⁶⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu 4 Tdo 821/2010

⁶⁷ Hejduk, M. *Komparace trestného činu znásilnění dle dřívější a současné trestně právní úpravy (+ mezinárodní srovnání)*. In: Trestní právo 12/2011, s. 26

Když by ale nejdřív pachatel chtěl svojí oběť pouze znásilnit, ale v průběhu svého činu by se rozhodl ji usmrtit a vykonával by činnosti za účelem jejího usmrcení, jednalo by se o vícečinný souběh TČ.⁶⁸

3.4. Vztah TČ znásilnění k jiným ustanovením trestního zákoníku

3.4.1. Vztah znásilnění k TČ pohlavního zneužití

Pohlavní zneužití je upraveno taktéž v hlavě třetí zvláštní části TZ a to v § 187, který je v tomto znění

„(1) Kdo vykoná soulož s dítětem mladším patnácti let nebo kdo je jiným způsobem pohlavně zneužije, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až osm let.

(2) Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na dítěti mladším patnácti let svěřeném jeho doзору, zneužívaje jeho závislosti nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu.

(3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví.

(4) Odnětím svobody na deset až osmnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

(5) Příprava je trestná.“⁶⁹

Objektem, jež dané ustanovení chrání je mravní a tělesný vývoj dětí (osob mladších 15 let) před všemi útoky na jejich pohlavní nedotknutelnost, přičemž jsou chráněni všechny děti bez ohledu na pohlaví, na jejich fyzickou a psychickou vyspělost a jejich souhlas. Subjektem může být jak žena, tak i muž. U pohlavního zneužití spáchaného souloží může být pachatelem jen osoba opačného pohlaví a při pohlavním zneužití jiným způsobem než souloží může být pachatelem i osoba stejného pohlaví. Předmětem je osoba mladší 15 let. Pohlavní zneužití je úmyslným trestným činem a úmysl se musí vztahovat i na předmět útoku.

K pohlavnímu zneužití může dojít dvěma způsoby

- 1) Souloží – dojde ke spojení pohlavních orgánů muže a ženy

⁶⁸ Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník II. Komentář § 140-421*. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 1658-1659

⁶⁹ Dle § 187 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku

- 2) Jiným způsobem – jde o intenzivnější zásahy do pohlavní sféry poškozeného jako například anální a orální styk, ohmatávání prsou či pohlavních orgánů apod.⁷⁰

Rozdíl mezi TČ znásilnění a pohlavní zneužití je v tom, že ke spáchání znásilnění musí být užit násilí či pohrůžka násilí nebo jiné těžké újmy či je zneužito jeho bezbrannosti. Pro TČ pohlavního zneužití je hlavním kritériem věk osoby.⁷¹ Nemůže dojít k jednočinnému souběhu těchto trestných činů – pokud by vykonala soulož nebo jiný způsob pohlavního zneužití například 14letá dívka se svým souhlasem, tak by pachatel naplnil skutkovou podstatu TČ pohlavní zneužití podle § 187 odst. 1 a na druhou stranu kdyby došlo k témuž jednání bez souhlasu této 14leté dívky (například za použití násilí) byla by naplněna skutková podstata TČ znásilnění podle § 185 odst. 3 písm. a.

Na druhou stranu vícečinný souběh těchto dvou trestných činů je možný. Podle rozsudku Nejvyššího soudu 5 Tdo 25/91 (R 31/1992) to nastává v případě, když pachatel jedná vůči poškozené mladší 15 let způsobem zakládající znaky TČ pohlavního zneužití vykonaného jiným způsobem nežli souloží a teprve v průběhu tohoto jednání se rozhodne, že ji přinutí k souloží s jiným pachatelem a tento záměr uskuteční, aniž by sledoval své vlastní pohlavní uspokojení. Tímto jednáním, jímž pachatel naplňuje skutkovou podstatu TČ znásilnění totiž nemá zároveň stejné znaky jako TČ pohlavního zneužití, ale jde jen účastenství na TČ znásilnění ve formě pomoci, protože toto a předchozí jednání (jímž spáchal TČ pohlavního zneužití) nejsou totožná a nemohou tak tvořit jeden skutek.⁷²

Dobrovolným upuštěním od pokusu TČ znásilnění (spolu s TČ soulože mezi příbuznými) a jeho vztahu k TČ pohlavního zneužití se zabývá rozsudek Vrchního soudu v Praze 2 To 173/03. Podle něj může dojít k dobrovolnému upuštění od neukončeného pokusu TČ znásilnění (a soulože mezi příbuznými), když pachatel upustí od daným TČ jen pro pláč oběti, jež se následně omlouval, ale jinak mu v dokonání TČ objektivně nic nebránilo. V tomto případě však nezanikla trestnost jednání, jehož se pachatel dopustil do doby než od pokusu těchto TČ dobrovolně

⁷⁰ Vantuch, P. *Trestní zákoník s komentářem*. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2011, s. 656-657

⁷¹ Mitlöchner, M. (1999): *Erotika a paragrafy*. Praha: Grada Publishing, 1999, s. 42

⁷² Rozsudek Nejvyššího soudu 5 Tdo 25/91 In: Prouza, D. *Trestní zákoník s judikaturou*. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 542

upustil – mohlo by se jednat např. o TČ pohlavního zneužití či TČ ohrožování mravní výchovy mládeže.⁷³

3.4.2. Vztah znásilnění k TČ sexuální nátlak

TČ sexuální nátlak patří stejně jako znásilnění a výše zmíněné pohlavní zneužití mezi TČ proti důstojnosti v sexuální oblasti hlavy třetí zvláštní části TZ. Sexuální nátlak je pak upraven v § 186 v tomto znění

„(1) Kdo jiného násilím, pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování, nebo kdo k takovému chování přiměje jiného zneužívaje jeho bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až čtyři léta nebo zákazem činnosti.

(2) Stejně bude potrestán pachatel, který přiměje jiného k pohlavnímu styku, k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování zneužívaje jeho závislosti nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu.

(3) Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2

a) na dítěti, nebo

b) nejméně se dvěma osobami.

(4) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 se zbraní,

b) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 na osobě ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody, ochranného léčení, zabezpečovací detence, ochranné nebo ústavní výchovy anebo v jiném místě, kde je omezována osobní svoboda, nebo

c) spáchá-li takový čin jako člen organizované skupiny.

(5) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na dítěti mladším patnácti let, nebo

b) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví.

(6) Odnětím svobody na deset až šestnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 smrt.

(7) Příprava je trestná.⁷⁴

⁷³ Rozsudek Vrchního soudu v Praze 2 To 173/03 In: Prouza, D. *Trestní zákoník s judikaturou*. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 543

TČ sexuálního nátlaku je novým TČ, jež se objevil až ve znění nového TZ. Skutkové podstaty tohoto TČ byly v předchozím TZ posuzovány jako vydírání dle § 235 a jako pohlavní zneužívání dle § 243.⁷⁵

Samotný TČ v sobě zahrnuje celkově tři skutkové podstaty uvedené v § 186 odst. 1 a 2⁷⁶ Ve všech třech skutkových podstatách je oběť vedena k tomu, aby se nedobrovolně před pachatelem pohlavně ukájela, obnažovala nebo prováděla jiné srovnatelné chování. Objektem všech TČ je svoboda rozhodování o vlastním pohlavním životě.

Subjektem jak první, tak i druhé skutkové podstaty může být kdokoliv. Jde o úmyslné TČ. První skutková podstata spočívá v tom, když pachatel donutí násilím, pohrůzkou násilí či jiné těžké újmy⁷⁷ donutí oběť k

1. K pohlavnímu sebeukájení (oběť ukájí sama sebe prostřednictvím dráždění svých pohlavních orgánů)
2. Obnažování (oběť se svléká za účelem sexuálního vzrušení pachatele a odhaluje eroticky významné části těla)
3. Jiným srovnatelným chováním (jde např. o sexuálně patologické praktiky spojené se sadistickým či masochistickým jednáním)

Druhá skutková podstata spočívá v tom, že pachatel zneužije bezbrannosti své oběti a to spočívá v tom, že pachatel přiměje⁷⁸ svou oběť k danému jednání a ta se podřizuje pachatelově vůli a reaguje na jeho požadavky. Bezbrannost může být jak fyzická tak i psychická nebo i obojí, ale oběť⁷⁹ musí být schopna vnímat a reagovat na pachatelovy požadavky.⁸⁰

První dvě skutkové podstaty dle § 186 odst. 1 de facto rozšiřují jednání postihované jako TČ znásilnění dle § 185 o „bezkontaktní“ sexuální aktivity provozované samotnou obětí.⁸¹ Pachatel nutí oběti, aby sami prostřednictvím svého těla a na něm prováděných úkonů či obnažováním působili na jeho sexuální vnímání. Právě absence fyzického kontaktu mezi poškozeným a pachatelem je hlavním

⁷⁴ Dle § 186 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku

⁷⁵ Prouza, D. *Trestní zákoník s judikaturou*. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 542-543

⁷⁶ Dvě jsou uvedeny v § 186 odst. 1 a třetí je uvedena v § 186 odst. 2

⁷⁷ Více k pojmům v kapitole 3.2.2

⁷⁸ V tomto případě se oběť přiměje nenásilně – tj. různými typy přemlouvání, přesvědčování či žádostmi.

⁷⁹ Může jít např. o osobu s fyzickou vadou omezující její hybnost, osobu upoutanou na lůžko či mentálně zaostalou osobu

⁸⁰ Vantuch, P. *Trestní zákoník s komentářem*. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2011, s. 650-652

⁸¹ Aulický, P. *Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti*. In: Dny práva – 2009 – Days of Law. Brno: Masarykova univerzita, 2009

rozlišovacím rysem mezi § 185 a 186 odst. 1 – i proto není možný jednočinný souběh mezi těmito dvěma jednáními.⁸² Vícečinný souběh by byl bezpochyby možný například tehdy, když pachatel by pohrůzkou násilí přiměl svoji oběť k pohlavnímu sebeukájení a nabuzen touto praktikou by ji násilím donutil k souloži – jednalo by se o vícečinný souběh TČ sexuálního nátlaku dle § 186 odst. 1 spolu s § 185 odst. 2.

Subjektem třetí skutkové podstaty dle § 186 odst. 2 je ten, kdo přiměje oběť k pohlavnímu styku, obnažování pohlavnímu sebeukájení či jinému srovnatelnému chování a zneužívá jeho závislosti nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti či vlivu.⁸³ Pachatelem tedy může být osoba zneužívající vztahy vytvořené na základě svěření dozoru nebo jiné vazby mezi pachatelem a poškozeným – může jít například o vztah mezi nadřízeným a podřízeným, učitelem a žákem apod. Avšak subjektem může být i osoba, jež nemá s obětí žádný vztah, ale tato osoba vyvolává v oběti její důvěru, má vůči ní autoritu či ji svými schopnostmi či úspěchy ovlivňuje.⁸⁴ V daném případě může jít o mediálně známého herce či sportovce či respektovaného lékaře či politika.⁸⁵ Jde o úmyslný TČ.

Podobně jako v § 185 dochází v tomto TČ dle § 186 odst. 2 k pohlavnímu styku, nicméně rozdíl mezi těmito dvěma ustanovením spočívá v tom, že pachatel nepoužívá násilí k jeho dosažení (jako u znásilnění), ale používá k tomu nenásilné prostředky a svého vztahu nebo vlivu na oběť.

Navzdory výše zmíněným rozdílům mezi § 185 a 186 je někdy těžké rozpoznat, o jaký se jedná TČ. I proto je vyloučen jednočinný souběh mezi TČ znásilnění a sexuálního nátlaku.⁸⁶

⁸² Vantuch, P. *Trestní zákoník s komentářem*. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2011, s. 651

⁸³ Aulický, P. *Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti*. In: Dny práva – 2009 – Days of Law. Brno: Masarykova univerzita, 2009

⁸⁴ Vantuch, P. *Trestní zákoník s komentářem*. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2011, s. 653

⁸⁵ Aulický, P. *Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti*. In: Dny práva – 2009 – Days of Law. Brno: Masarykova univerzita, 2009

⁸⁶ Jelínek, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Praha: Leges, 2009, s. 548

4. Trestný čin znásilnění z kriminologického hlediska

Znásilnění je traumatickým TČ, který může postihnout každého z nás. V reálném světě existuje velká heterogenita znásilnění, protože čin může být spáchán plánovaně či spontánně nebo se může spáchat dodatečně při páchání jiného TČ jako například loupeže. Čin může být vykonán též pachatelem jednajícím samostatně, jakož i mnoha pachateli při skupinovém znásilnění nebo pachatelem používajícím násilí a na druhou stranu zneužívající něčí bezmocnosti.⁸⁷

I z tohoto důvodu různí autoři vytvářejí typologie znásilnění (taktéž i například typologie obětí či pachatelů). Například Schneider rozlišuje podle motivu a cíle činu (tím nemusí být vždy jen sexuální ukájení) tyto typy znásilnění

- 1) Agresivní znásilnění, jehož cílem je duševní a tělesné zranění oběti, přičemž jde především o pomstu za odmítnutí. Sexualita má sloužit k ponížení oběti. Je doprovázeno použitím větší míry násilí, nežli je k překonání odporu potřeba. Jde cca o 20% z případů
- 2) Znásilnění jako sexuální sebepotvrzení pachatele se objevuje u poloviny případů (50%). Slouží k prokázání vlastní mužnosti a pachatel se tak snaží překonat pocit vlastní nedostatečnosti. V jejich představách klade oběť pouze zdánlivý odpor a ve skutečnosti si „přeje“ být znásilněna.
- 3) Sadistické znásilnění může vést až sexuální vraždě a pachatelovo cílem je uspokojení vlastního sexuálního pudu prostřednictvím způsobení bolesti či útrap oběti. Objevuje se zhruba u 5% případů
- 4) Skupinové znásilnění se objevuje u 5% případů. Je prováděno mladšími pachateli, jež se prostřednictvím toho snaží získat uznání a respekt vrstevníků
- 5) U impulzivního znásilnění objevujícího se u 20% případů pachatel spontánně využívá nabízené příležitosti.⁸⁸

Americký psycholog Nicholas Groth publikoval v roce 1979 svoji typologii znásilnění a hodnotícím kritériem byly motivy, jež vedly pachatele ke spáchání činu – šlo o vztek, moc a sadismus

1. Znásilnění spáchané ve vzteku je typické pro čtyři z deseti případů znásilnění. V nich se znásilnění stává prostředkem k vybití nahromaděné zlosti. Pachatel

⁸⁷ Siegel, L.J. *Criminology: Theories, Patterns and Typologies*. Wadsworth: Cengage Learning, 2011, s. 340

⁸⁸ Schneider cit. dle Novotný, O. – Zapletal, J. a kol. *Kriminologie*. Praha: Wolter Kluwer, 2008, s. 307-308

používá více násilí než by v daném případě bylo nutné k překonání odporu oběti a jeho účelem je ublížit oběti.

2. Znásilnění spáchané jako projev moci či síly nad obětí se projevuje u 55% znásilnění. Pachatel má za cíl podrobit si svoji oběť a stát se dominantním tak, aby oběť byla závislá na jeho vůli. Pachatel páchající tento typ znásilnění nechce primárně oběti ublížit a používá ho jen v míře nezbytné k překonání jejího odporu.
3. U sadistického znásilnění spáchaného zhruba v 5% případů je hlavním motivem pachatele uspokojit jak svojí agresivitu, tak i sexualitu. Násilník svým jednáním zpravidla svoji oběť sváže, trýzní a mučí, přičemž toto jednání považuje za součást určitého rituálu. V pachatelově představě může být jeho oběť s ním nějakým způsobem spřízněna.⁸⁹

4.1. Pachatel trestného činu

Na počátek je důležité říci, že klasická představa pachatele TČ znásilnění jako sexuálního devianta je zkreslující. Znásilnění jako nejčastější sexuálně motivovaný delikt páchají většinou pachatelé nedevidantní. Zastoupení deviantních pachatelů na celkovém počtu spáchaných TČ je různé podle různých autorů – od několika procent až po desítky procent. Často pak může deviantní pachatel uspokojovat své pudy náhradním a sociálně přijatým způsobem na rozdíl od pachatele nedevidantního, který daný TČ spáchá. Je třeba rozlišovat pachatele, jež spáchá TČ na základě své deviace od toho, který znásilnění spáchá pod vlivem jiné osobnostní či sociální patologie.⁹⁰

Co se týče deviace neboli parafie, tak je charakterizována jako sexuální impulzy, fantazie nebo praktiky, které zahrnují nehumánní objekty, utrpení nebo ponížení sebe či partnera či dítěte a jiné nesouhlasící osoby. Tyto impulzy, fantazie či praktiky se objeví dobu delší než 6 měsíců a významně zhoršují pachatelům sociální, profesní nebo jinou významnou oblast života.⁹¹

⁸⁹ Groth cit. dle Siegel, L.J. *Criminology: Theories, Patterns and Typologies*. Wadsworth: Cengage Learning, 2011, s. 341

⁹⁰ Weiss, P. Deviantní a nedevidantní pachatelé sexuálního násilí vůči ženám. In: Kovář, P. a kol. *Sexuální agrese: Znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: Nakladatelství Maxdorf, 2008, s. 88

⁹¹ Weiss, P. *Sexuální deviace: Klasifikace, diagnostika a léčba*. Praha: Portál, 2002, s. 31

4.1.1. Nedevidantní pachatelé

Ačkoliv existuje stereotypní představa, že většinu znásilnění provádějí deviantní pachatelé, opak je pravdou. Velká rozmanitost podob znásilnění v reálném životě vede k vytvoření různých typologií pachatelů. Sexuolog Weiss spolu vytvořil v roce 1985 spolu s autorkou Zimanovou typologii těchto pachatelů. Nedevidantní pachatelé mohou být

- 1) Sociosexuálně a psychosexuálně nezralí pachatelé, kteří mají nedostatečně přijaté společenské normy sexuálního chování a vysokou hladinu sexuální potřeby. Často nerozlišují sexuální objekt co do věku a pohlaví. Pod vlivem těchto skutečností páchají sexuálně motivovanou trestnou činnost
- 2) Jedinci s psychopatickou strukturou osobnosti. Jde o pachatele, jehož zdrženlivost je omezena a má tendenci k okamžitému vyhovění jeho pudovým tendencím. Pachatel tohoto typu zpravidla páchá různorodější trestnou činnost obvykle agresivního charakteru.
- 3) Další skupina pachatelů páchá TČ když má k tomu příležitost, například pod vlivem alkoholu či dlouhodobé sexuální deprivace.
- 4) Hypersexuální jedinci, jež mají sníženou volní kontrolu a převažuje u nich pud nad erotickou komponentou sexuálního chování
- 5) Jedinci se sníženou schopností racionální kontroly sexuálního chování podmíněnou vrozeným či získaným defektem ve sféře rozumové – jde například o mentálně retardované jedince (zejména mladšího věku) či muže s degenerativním poškozením centrální nervové soustavy (zejména u mužů staršího věku).
- 6) Psychotici ve stavu duševní choroby (těch je jen nepatrné procento)⁹²

Němečtí sexuologové Wille a Krohn z kielského sexuologického výzkumného a poradenského univerzitního střediska zase rozlišují těchto šest typů pachatelů

1. Nekontrolovatelný, egocentrický a málo diferencovaný pachatel má za cíl dosáhnout okamžitého sexuálního uspokojení. Vztahy k ženám jsou většinou neosobní, bez něžné náklonnosti a nestabilní. Jde o 30% pachatelů.
2. Mladistvý stydlivý, zakomplexovaný a do sebe uzavřený pachatel chce kvůli nevyzrálé sexualitě a svých tužeb dosáhnout jejich uspokojení (10%)

⁹² Weiss, P. *Sexuální deviace: Klasifikace, diagnostika a léčba*. Praha: Portál, 2002, s. 212

3. Žárlivý a flustrovaný pachatel, jež má konflikty v oblasti dominance znásilňuje, poněvadž to pro něj představuje symbolický delikt dominance nad ženou. Většinou jde znásilnění prováděné na svých partnerkách během vztahové krize (10%)
4. Machistický bezohledný muž pohrdající ženami. Často jde o sexistického egocentrika, jež nedokáže navázat normální partnerské vztahy, playboye, jež očekává, že ženy mu budou kdykoliv k dispozici k ukojení jeho sexuálního pudu a odpor obětí je pro něj jen nepříjemnou překážkou. (30%)
5. Psychosexuální abnormální násilník s primárně sadistickými vůči ženám nepřátelskými prvky je sexuálně perverzním pachatelem. (10%)⁹³

Jako poslední uvedu typologii Deminga a Eppyho, jež rozlišují dva typy znásilnění

- a) Socializované znásilnění vykonává pachatel, kterého oběť znala. Socializovanému znásilnění předchází v mnoha případech vstřícná konverzace mezi oběma stranami doprovázená konzumací alkoholu. Znásilnění bývá méně agresivní než v druhém případě.
- b) Nesocializované znásilnění provádí většinou neznámý pachatel bez předchozí interakce a bývá agresivněji provedené. Pachatel druhého typu znásilnění přistupuje k oběti trojím způsobem
 - i) Podvodným způsobem, kdy agresor před provedením činu oběť osloví, poskytne jí pomoc či jí dává příkazy anebo jí o něco žádá
 - ii) Překvapivý způsob je založen na překvapivém útoku pachatele, když je oběť bezbranná (například spí, je v bezvědomi či opilá)
 - iii) Bleskový přístup spočívá bezprostředním fyzickým útokem bez předchozí verbální komunikace. Bývá agresivněji proveden než překvapivý způsob.⁹⁴

Podle zjištění amerických kriminologů pocházejí nedevariantní pachatelé TČ z nižších sociálních skupin. Pachatelé z vyšších sociálních skupin často mohou legálně či pololegálně dosáhnout uspokojení svých pudů, protože k tomu mají zdroje. Oproti tomu pachatelé z nižších sociálních vrstev neoplývají těmito zdroji, a proto více sahají k násilí či tělesné agresi. Izraelský sociolog Menachim Amir ve své knize z roku 1971 popisuje statistického pachatele – jde o obyčejného člověka se sklony k násilnostem bez zjevných patologických symptomů, kolem 23. roku života,

⁹³ Wille a Krohn cit. dle Godtel. R. *Sexualita a násilí*. Praha: Český spisovatel, 1994, s. 90

⁹⁴ Deming a Eppy cit. dle Kuchta, J. – Válková, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H.Beck, 2005, s. 411

svobodného, jde o dělníka nebo nezaměstnaného a polovina z těchto osob již byla předtím trestána (většinou za vloupání, loupež, ublížení na zdraví a desetina z celkového počtu i za předchozí znásilnění). Dvě třetiny pachatelů si své jednání předem naplánovali. Většina znásilnění pak proběhla v letních měsících či o víkendu v noci mezi osmou večerní a druhou ranní hodinou.⁹⁵

V České republice jsou pachateli znásilnění nejčastěji muži mezi 30 až 39 lety a 82% všech registrovaných znásilnění provádí muži mezi 15 a 39 let. Z pachatelů jich kolem 15% spáchá čin pod vlivem alkoholu. Pachatelé jsou vystaveni většinou v mládí nedůsledné výchově, nadměrné přísnosti či krutosti ze strany rodičů doprovázené buď sexuální frustrací nebo na druhou stranu nadměrnou sexuální stimulací až sváděním (ze strany matky⁹⁶)⁹⁷

Nesprávná je představa většiny společnosti, že největší část znásilnění je provedena anonymně podle typologie Deminga a Eppyho nesocializovaným pachatelem. Opak je pravdou, valná většina znásilnění vyplývá z běžných mezilidských vztahů – až v 70% případů zná oběť znásilnění svého agresora a často k němu má i blízký vztah.⁹⁸

4.1.2. Deviantní pachatelé

Pokud mají pachatelé znásilněné nějakou deviaci, jedná se v mnoha případech buď o patologické sexuální agresory nebo sadisty.

V prvním případě není u těchto pachatelů známá nějaká sadistická vloha v pravém slova smyslu (například oběť netrýzní a neprodlužuje tak její utrpení), ale přesto jsou tiito pachatelé nejnebezpečnější. Agresor daného činu by dal přirovnat k predátorovi – vyhlédne si svou oběť, pronásleduje ji a na opuštěném místě nebo na místě jež žena nemůže opustit ji povalí na zem a provedením či výhrůžkami násilím ji znásilní (nejčastěji vaginální či anální souloží či masturbací a orálním sexem. Před provedeným útokem se nesnaží svou oběť nijak oslovit. Ve srovnání s jinými pachateli znásilnění (z nichž většina je mezi 30 až 39 lety) je většina násilníků mladšího věku. A k prvnímu delikventnímu chování u nich dochází ve věku kolem 20 let. Přes dvě třetiny těchto pachatelů spáchají svůj čin pod vlivem alkoholu. Nejsou schopni se přizpůsobit partnerským a profesionálním vztahům. Během raných stádií

⁹⁵ Godtel, R. *Sexualita a násilí*. Praha: Český spisovatel, 1994, s. 88-89

⁹⁶ Více v kapitole ženy jako pachatelky

⁹⁷ Kuchta, J. – Válková, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H.Beck, 2005, s. 414

⁹⁸ Novotný, O. – Zapletal, J. a kol. *Kriminologie*. Praha: Wolter Kluwer, 2008, s. 314

života mají defektní vztah k otci (buď chybí nebo jsou vůči němu nepřátelští) či měli rodiče s častými konflikty mezi sebou či vyrůstali v ústavních zařízeních. Pachatelé bývají hostilní k lidem, nezodpovědní a nezralí, nemají dostatek empatie, soucitu a pocitu viny. Pokud trpí tito pachatelé nějakou další poruchou osobnosti, jde nejčastěji o schizofrenii (7%), depresivní poruchu (3%) a podobně.

Agresivní sadisté jsou extrémně nebezpeční pachatelé, kteří úplně znehybňují svojí oběť a neumožňují jí jakoukoliv erotickou součinnost. V době činu má averzi vůči svobodné vůli a životu oběti. Právě znehybnění oběti je cílem těchto pachatelů – mezi nimi se objevuje většina sexuálních vrahů. Agresivní sadisté též často trpí jinými deviantními aktivitami od exhibicionismu, voyeurství, fetišismu, extrémní krutosti ke zvířatům či zakládání požárů v dětství. Autor Brichcín spolu se svým autorským kolektivem v roce 1995 odhadoval, že až 2,6 až 6% vražd bylo spácháno se sexuální motivací.⁹⁹

4.1.3. Ženy jako pachatelky

Již od roku 2001 může být pachatelkou znásilnění též žena. V následujících dvou letech nebyla za tento TČ odsouzena žádná žena a v roce 2003 byly za znásilnění stíhány dvě ženy. Podíl žen jako stíhaných pachatelek TČ je marginální.¹⁰⁰ Podobně je tomu tak i v případě pachatelek znásilnění v USA a Velké Británii – jen 1% uvězněných za znásilnění jsou ženy. Nicméně od 70. let probíhají v anglosaském světě průzkumy zabývající se tím, zdali se muži stali obětí znásilnění – americký sociolog David Finkelhor provedl na konci 70. let studii, z níž vyplynulo, že 20% chlapců a 5% dívek byli sexuálně zneužiti ženou. Americká humanistická asociace a Národní centrum pro zneužívání a zanedbávání dětí na počátku 80. let odhadovali, že 14-24% chlapců a 6-14% dívek byli sexuálně napadeni ženou. Americké ministerstvo zdravotnictví a sociálního zabezpečení získalo v roce 1998 poznatky od sexuálně zneužívaných dětí v daném roce bylo 12% z nich napadeno ženou. Ve většině průzkumů se prokázalo, že ženy jako pachatelky měly zastoupení mezi 6 až 24%, ale jsou i průzkumy, které předpokládaly, že ženy jsou pachatelky kolem poloviny deliktů (například dle průzkumu mezi 224 muži navštěvujícími Genitourinální kliniku v Londýně vyšlo najevo, že 18% z nich bylo v dospělosti sexuálně napadáno a

⁹⁹ Weiss, P. Deviantní a nedevariantní pachatelé sexuálního násilí vůči ženám. In: Kovář, P. a kol. (2008): *Sexuální agrese: Znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: Nakladatelství Maxdorf, 2008, s. 88-93

¹⁰⁰ Kuchta, J. – Válková, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H.Beck, 2005, s. 411

ve 48% případů byla pachatelka žena). Právě velký rozptyl zastoupení žen těchto průzkumů vede k obtížnému odhadu procentuálního podílu žen pachatelek na TČ znásilnění.¹⁰¹

Že ženy pachatelky mají marginální zastoupení na celkovém počtu spáchaných TČ je dáno několika faktory – žena zpravidla nemá takovou fyzickou sílu, aby provedla tento čin či společnost posuzuje sexuální úchytky a jednání s tím související u žen daleko velkoryseji než u mužů.¹⁰² Také je ve společnosti zakořeněna představa ženy jako pečovatelky, přičemž sexuální agrese žen nebyla dlouhá desetiletí brána v potaz. Ženy tedy nebyly až do sedmdesátých let brány jako osoby schopné sexuálního násilí. Pasivita žen byla též častým argumentem toho, že ženy nejsou schopny sexuálního násilí. Například kriminolog Cesare Lombroso v 90. letech 19. století napsal, že „ženská zbožnost, mateřství, nedostatek vášně, sexuální chladnost, slabost a nevyvinutá inteligence vylučují možnost, aby se přátelily se závažným zločinem“¹⁰³ Ženy měly mít nižší sexuální potřeby než muži, méně intenzivní touhy a sexuální partnery si měly hledat lépe než muži.¹⁰⁴

Pokud ženy znásilňují, páchají v první řadě tento čin na svých pasivních mužských příbuzných. Některé matky nemají problém sexuálně zneužít svého nezletilého syna, s tím, že v tom hraje většinou roli konzumace alkoholu.¹⁰⁵ Ženy páchající TČ znásilnění ho vykonávají zpravidla alespoň s jedním mužským komplicem v 37% procentech případů. Oproti tomu muži čin páchají v 90% samostatně.¹⁰⁶

Podíl žen v registrované kriminalitě TČ znásilnění je nadále malý. Příkladem může být pouze pět stíhaných žen za znásilnění rok 2012¹⁰⁷ I před nízký podíl žen-pachatelek na registrované kriminalitě zůstává toto téma nadále dostatečně zajímavé.

¹⁰¹ Bourke, J. *Znásilnění: Dějiny od roku 1860 až do současnosti*. Praha: Nakladatelství Mladá fronta, 2010, s. 212-214

¹⁰² Godtel. R. *Sexualita a násilí*. Praha: Český spisovatel, 1994, s. 82

¹⁰³ Cesare Lombroso cit. dle Bourke, J. *Znásilnění: Dějiny od roku 1860 až do současnosti*. Praha: Nakladatelství Mladá fronta, 2010, s. 219

¹⁰⁴ Bourke, J. *Znásilnění: Dějiny od roku 1860 až do současnosti*. Praha: Nakladatelství Mladá fronta, 2010, s. 218-220

¹⁰⁵ Godtel. R. *Sexualita a násilí*. Praha: Český spisovatel, 1994, s. 82

¹⁰⁶ Bourke, J. *Znásilnění: Dějiny od roku 1860 až do současnosti*. Praha: Nakladatelství Mladá fronta, 2010, s. 230

¹⁰⁷ Dle statistik policejního prezidia za rok 2012 dostupné na <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2012.aspx> (stáhnuto dne 20.2.2013)

4.2. Oběť trestného činu

Většina společnosti shledává TČ znásilnění (kromě vraždy) jako nejvíce zraňující zločin u dospělé populace. Jde o TČ s vysokou mírou latence a odhaduje se, že je výskyt znásilnění až třikrát až desetkrát častější než je jeho registrace policejními orgány.¹⁰⁸ Vysoká latence daného TČ je způsobena několika skutečnostmi

- 1) Vztah k pachateli – vychází z mylné představy veřejnosti, že oběti znásilnění jsou napadány neznámými pachateli. Většina obětí znásilnění jeho pachatele zná, a proto je jejich zvláštní vztah k pachateli důvodem, že své napadení neohlásí
- 2) Důkazní problémy – zajistit důkazy není v trestním řízení zpravidla vůbec jednoduché. Je to dáno především tím, že většina znásilnění se odehraje v ústraní bez přítomnosti mnoha svědků a oběť tak bývá jediným svědkem. Na malou ochotu oznamovat znásilnění má vliv také to, že existuje stereotypní představa vážně zraněné oběti a pokud nedojde k vážnému ublížení na zdraví, dochází často k prozíravému postoji vůči oběti.
- 3) Subjektivní zátěž plynoucí z trestního řízení – průběh trestního řízení znamená pro oběť bezesporu velkou psychickou zátěž. Popisování skutku před třetími osobami, kladení zraňujících otázek o své sexualitě, strach z opětovného setkání s pachatelem či medializace celého případu vede k tomu, že oběti raději své napadení neohlásí nežli, aby museli tímto procesem projít.
- 4) Sekundární viktimizace a stigmatizace oběti – v povědomí společnosti jsou hluboce zakořeněny stereotypy týkající se znásilnění. V následující tabulce jsou uvedeny nejčastější stereotypy týkající se znásilnění.¹⁰⁹

Kognitivní stereotypy	Empirická fakta
Znásilnění probíhá formou přepadení	V 70-80% případů oběť zná svého pachatele. V 50% všech případů to bývá její/jeho manžel či partner

¹⁰⁸ Čírtková, M. – Vitoušová, M. *Pomoc oběti trestného činu znásilnění. Informace pro zdravotnický personál.* In: *Diagnóza* 4/2010, str. 32-34

¹⁰⁹ Čírtková, L. *Oběti sexuálního násilí* In: Kovář, P. a kol. *Sexuální agrese: Znásilnění z pohledu medicíny a práva.* Praha: Nakladatelství Maxdorf, 2008, s. 56-57

Pachatelé jsou psychicky nemocní a jsou nápadní	Pachatelé nejsou ve většině případů nápadní či psychicky nemocní, ale mohou být i ve společnosti oblíbení a zábavní
Většina obětí se aktivně brání	Strach o život způsobuje, že většina obětí se snaží odradit pachatele verbální obranou
Oběť znásilnění bývá nejčastěji postižena těžkou újmou na tělesném zdraví	Většina znásilnění skončí lehčími až středními újmami na zdraví. Daleko závažnější je pak újma na psychickém zdraví oběti
Oběti vnímají znásilnění jako vynucený a agresivní sexuální styk	Většina obětí se při znásilnění obává o svůj život (až 90% z nich se domnívá, že zemře) ¹¹⁰

V praxi může dojít i k falešné viktimizaci oběti znásilnění. Počet falešných obvinění je jiný v USA a jiný v Evropě. V USA je vyšší výskyt falešných obvinění, přičemž Kanin ve svém výzkumu 109 případů znásilnění zjistil, že 41% z nich bylo falešných – jako typickou falešnou oběť Kanin označil mladou bělošku ze sociálně slabšího prostředí bez vyššího vzdělání. V Evropě je výskyt falešných obvinění daleko nižší, bývá uváděno, že jde o 6 až 10% případů.

Bezesporu je zajímavé sledovat, co oběti vede k tomu, aby klamaly OČTŘ – k nejčastějším motivům patří

- 1) Alibi - falešné obvinění má poskytnout vysvětlení pro určitou okolnost (například oběť lže, aby ospravedlnila své nechtěné těhotenství)
- 2) Pomsta – oznámení je pomstou druhé osobě za jeho odmítavé chování, ukončení vztahu atd. (například bývalá manželka lže o údajném znásilnění svého manžela)
- 3) Touha či přání vzbudit pozornost – oběť chce vzbudit zájem svého okolí či získat do svého jinak nudného života nějaké vzrušení. Údajný pachatel jim pak bývá neznámý (příkladem může být osamělá žena, která chce přitáhnout pozornost svého blízkého okolí)

¹¹⁰ Čírtková, M. – Vitoušová, M. *Pomoc oběti trestného činu znásilnění. Informace pro zdravotnický personál.* In: *Diagnóza* 4/2010, str. 32-34

- 4) Získání materiálních, sociálních či finančních výhod – oběť obviňuje konkrétní osobu s cílem získat od ní nějakou výhodu (příkladem může být typická falešná oběť od autora Kanina)¹¹¹

4.2.1. Typologie a charakteristika oběti

Znásilnění postihuje všechny osoby – oběti jsou různého věku, rasy, sociálního postavení, náboženství či pohlaví. Nicméně z biologického hlediska i historických konotací jsou obětmi znásilnění daleko častěji ženy nežli muži.¹¹²

I u obětí (podobně jako u pachatelů) jsou utvářeny jejich typologie a vycházejí z faktů konkrétních případů. Silverman rozeznával dva základní typy

- 1) Oběti vztahového znásilnění – oběť a pachatel tohoto typu znásilnění se již předtím znali a oběť bývá často zaskočena či zmatena, že po předchozí přátelské interakci dojde k znásilnění. Následně pak trpí pocity viny.
- 2) Oběti útočného znásilnění zažívají silný stres a strach z náhlého sexuálního útoku. Na rozdíl od prvního typu bývá oběť útočného znásilnění postihována posttraumatickou stresovou poruchou.¹¹³

Co se týče věku oběti, tak oběti znásilnění jsou ve velkém procentu případů napadány v mladším věku života.¹¹⁴ Problematikou obětí znásilnění se zabývá studie amerického Národního centra pro oběti (National Victim Center), které ve spolupráci s dalšími institucemi¹¹⁵ provedli na počátku 90. let 20. století první americkou celonárodní studii o obětech znásilnění. Data ze studie se týkala ženských obětí znásilnění. Americká studie prokázala, že „znásilnění v Americe je tragédií mladých“¹¹⁶ Většina obětí znásilnění je napadena ve věku dospívání, ale též v dětství. Během výzkumu bylo zjištěno, že

- a) 29% ze všech znásilnění bylo provedeno u obětí před 11. rokem života
- b) 32% ze všech znásilnění postihlo oběti mezi 11 až 17 lety

¹¹¹ Čírtková, L. Oběti sexuálního násilí In: Kovář, P. a kol. *Sexuální agrese: Znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: Nakladatelství Maxdorf, 2008, s. 60-61

¹¹² Barri Flowers, R. *Sex Crimes. Perpetrators, Predators, Prostitutes and Victims. Second edition*. Springfield: Charles Thomas Publisher Ltd, 2006, s. 27

¹¹³ Silverman cit. Dle Čírtková, L. Oběti sexuálního násilí In: Kovář, P. a kol. *Sexuální agrese: Znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: Nakladatelství Maxdorf, 2008, s. 62-63

¹¹⁴ Godtel, R. *Sexualita a násilí*. Praha: Český spisovatel, 1994, s. 96

¹¹⁵ Tato studie byla vypracována National Victim Center ve spolupráci National Crime Victims Research a Treatment Center of the Medical University of South Carolina v publikaci Rape in America: A Report to the Nation v roce 1992. Data byla získána z třileté studie National Institute of Drugs Abuse v publikaci The National's Women Studies.

¹¹⁶ Kilpatrick, D.G.: *Rape and Sexual Assault*. National Violence Against Women Prevention Research Center: Medical University of South Carolina, 2000

- c) Přes pětinu znásilněných (22%) tvoří oběti mezi 18 až 24 lety
- d) Sedm procent postižených tvoří oběti mezi 25 až 29 lety
- e) Pouhých sedm procent obětí patří do věkové skupiny nad 29 let¹¹⁷

Fakt, že většina obětí pochází z mladších věkových skupin, potvrzují i data z FBI¹¹⁸, přičemž podle nichž je osm z deseti obětí znásilněných mladších 30 let a polovina z nich je mladší osmnácti let.¹¹⁹

Jak jsem již uvedla, ve společnosti je zakořeněna představa, že oběť znásilnění je napadána pachatelem pro oběť neznámým. Bohužel většina obětí zná pachatele svého znásilnění a žije v blízkém sociálním okolí pachatele.¹²⁰ Tento závěr vyplývá i z dat z výše zmíněné studie Národního centra pro oběti z počátku 90. Let. Dle ní

- a) 22% obětí bylo napadeno pachatelem, kterého nikdy předtím neviděly nebo ho neznaly
- b) 9% obětí bylo napadnuto svým manželem či exmanželem
- c) U 11% z obětí byl pachatelem jejich vlastní či nevlastní otec
- d) 10% obětí napadl jejich vlastní přítel či bývalý přítel
- e) Dalších 16% napadených bylo znásilněno jejich jiným příbuzným (bratr, strýc, děd, bratranec apod.)
- f) 29% obětí sice nebylo napadeno svým příbuzným či partnerem, ale jím známým člověkem jako jejich kamarádem, sousedem apod.¹²¹

To, že většina pachatelů zná svojí oběť předem potvrzují data z FBI – podle něj dvě třetiny obětí mezi 18 až 29 lety měly či předtím měly s pachatelem nějaký vztah. Bezpochyby zajímavou skutečností vyplývající z těchto dat je fakt, že oběti nad třicet let mají dvanáctkrát větší pravděpodobnost, že budou znásilněny pro ně neznámým člověkem, než je tomu u obětí do věku 12 let.¹²²

Z tříletého výzkumu Národního centra pro oběti vyplynulo, že na počátku 90. let 20. století bylo třináct procent žen nejméně jednou v životě obětí znásilnění, což

¹¹⁷ Kilpatrick, D.G.: *Rape and Sexual Assault*. National Violence Against Women Prevention Research Center: Medical University of South Carolina, 2000

¹¹⁸ Z FBI National Incident-Based Reporting System. Tyto data pochází z detailní studie případů ze tří amerických států a týkají se všech obětí znásilnění.

¹¹⁹ Barri Flowers, R. *Sex Crimes. Perpetrators, Predators, Prostitutes and Victims. Second edition*. Springfield: Charles Thomas Publisher Ltd, 2006, s. 28

¹²⁰ Godtel. R. *Sexualita a násilí*. Praha: Český spisovatel, 1994, s. 96

¹²¹ Kilpatrick, D.G. *Rape and Sexual Assault*. National Violence Against Women Prevention Research Center: Medical University of South Carolina, 2000

¹²² Barri Flowers, R. *Sex Crimes. Perpetrators, Predators, Prostitutes and Victims. Second edition*. Springfield: Charles Thomas Publisher Ltd, 2006, s. 27

činilo v té době přes 12 milionů dospělých žen v populaci. Přes 56% z tohoto počtu (cca 6,8 milionu žen) bylo znásilněno „pouze“ jednou, 39% z tohoto počtu (cca 4,7 milionu žen) bylo znásilněno vícekrát a 5% z nich si nebylo jisto kolikrát v životě byly znásilněny.¹²³

Podle studie FBI bylo devět z deseti znásilnění definováno jako útok muže pachatele na ženu oběť. Téměř 9% obětí byli muži. Oběti bílé i černé barvy pleti byly mezi oběťmi rovnoměrně rozloženy. V devíti z deseti případů byli pachatel i oběť stejné barvy pleti. 40% pachatelů bylo starších 30 let a každé osmé znásilnění provedl pachatel mladší 18 let. Šest z deseti znásilnění došlo v nějakém obydlí (dům, byt apod.) 80% všech znásilnění je spácháno jen pomocí fyzické síly. 12% ze všech znásilnění, bylo provedeno pomocí použití nože či zbraně.¹²⁴

4.2.2. Průběh znásilnění

Samotný pokus a případně i akt znásilnění je bezpochyby jedním z nejhorších zážitků v životě, jež oběti prožijí. Nicméně samotný průběh daného jednání pachatele ovlivňuje či může ovlivňovat oběť svým jednáním. Proto se psychologové zabývají tím jak oběť cítí a jak reaguje během sexuálního útoku. Na tomto základě pak hledají nejefektivnější strategie obrany oběti na útok pachatele. Například jeden z výzkumů zkoumal emoce oběti v průběhu znásilnění – oběti oběhem útoku zažívaly

- a) V 90% strach ze smrti
- b) V 60% bezmocnost
- c) V 55% vztek
- d) Ve 40% ponížení a hnus
- e) V 20% pocit odstupů či distance (tzv. „chladnou hlavu“

Z výzkumu vyplynulo, že valná většina žen se obávala o svůj život a jen pětina z nich byla schopná řešit danou situaci racionálními prostředky.¹²⁵

Právě zachování „chladné hlavy“ je nejúčinnějším mentálním stavem k volbě strategie obrany.¹²⁶ Podle výzkumu Prentkyho vycházejícího z vyšetření 108 pachatelů a jejich 389 obětí existují 4 skupiny pachatelů a pět obranných reakcí. Pachatelé se dají dělit na

¹²³ Kilpatrick, D.G. *Rape and Sexual Assault*. National Violence Against Women Prevention Research Center: Medical University of South Carolina, 2000

¹²⁴ Barri Flowers, R. *Sex Crimes. Perpetrators, Predators, Prostitutes and Victims. Second edition*. Springfield: Charles Thomas Publisher Ltd, 2006, s. 28-29

¹²⁵ Čírtková, L. Oběti sexuálního násilí In: Kovář, P. a kol. *Sexuální agrese: Znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: Nakladatelství Maxdorf, 2008, s. 64

¹²⁶ Godtel, R. *Sexualita a násilí*. Praha: Český spisovatel, 1994, s. 96

1. Kompenzačně jednající pachatele, u nichž znásilnění představuje kompenzační pokus o uspokojení
2. Pachatele využívajícího příležitost
3. Pachatele ventilujícího svůj vztek
4. Sadistického pachatele

Základními obrannými strategiemi byly

- a) Verbální odpor
- b) Nekonfrontační odpor (málo energický odpor)
- c) Útěk
- d) Konfrontace (fyzická obrana)
- e) Pasivita (nekladení odporu).

Z výzkumu vyplynulo, že obrana, jež oběť zvolila, se řídila typem pachatele. Ku příkladu u kompenzačně jednajícího pachatele se ženy bránily především nekonfrontačně.¹²⁷

Ve dvou třetinách případů se ženy brání tím, že kolem sebe bijí a křičí. Třetina se pak obává výhrůžek pachatele, že se nebrání. Často dochází k pokusům o zastrašení násilníka slovně – například oběti pachatelům namlouvají, že jsou těhotné, mají pohlavní nemoc či se s ním pokusí domluvit schůzku za příznivějších okolností.¹²⁸ Nejméně efektivní obranou je vlažný odpor, nejednoznačné a měkké odmítání, prosby o milost apod., které spíše zvyšují pravděpodobnost pokračování sexuálního útoku.¹²⁹ Jako nebezpečný je považován i silný křik oběti – pachatel jako následek silného křiku může oběť začít škrtil, zacpávat jí ústa či jí způsobit jiná podobná zranění.¹³⁰

4.2.3. Fyzické a psychické následky znásilnění

Jedním z mýtů o obětech znásilnění je ten, že pachatel způsobí oběti fyzická zranění. Opak je pravdou, poněvadž pachatelé způsobí svým obětem spíše psychická zranění. Ta jsou nazývána jako trauma ze znásilnění (rape trauma) a patří

¹²⁷ Čírtková, L. Oběti sexuálního násilí In: Kovář, P. a kol. *Sexuální agrese: Znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: Nakladatelství Maxdorf, 2008, s. 65

¹²⁸ Godtel, R. *Sexualita a násilí*. Praha: Český spisovatel, 1994, s. 97

¹²⁹ Čírtková, L. Oběti sexuálního násilí In: Kovář, P. a kol. *Sexuální agrese: Znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: Nakladatelství Maxdorf, 2008, s. 65

¹³⁰ Godtel, R. *Sexualita a násilí*. Praha: Český spisovatel, 1994, s. 97

pod obecnou kategorii posttraumatických stresových poruch. Dále oběti trpí též depresemi, sociálními fobiemi a kompulzivními poruchami.¹³¹

Psychické následky oběti znásilnění jsou dvojí

- a) Bezprostřední odehrávající se těsně po činu
- b) Dlouhodobé (jde nejčastěji o posttraumatické stresové poruchy, přičemž jejich délka je delší než měsíc)

Bezprostřední následky jsou aktuální reakcí na silný stres prožitý samotným aktem znásilnění. Chování oběti závisí ve velké míře na charakteristice činu. U vztahových znásilnění oběť po činu zaujímá většinou strategii redukování agrese a momentálního smíru. Jednání může spočívat v strpění uchlácholení, projevení povrchní sympatie k pachateli či zdánlivým smírem, přičemž dané jednání ale neznamená usmíření či odpuštění, protože jde o krátkodobou a bezprostřední reakci navozenou strachem z pachatele. U útočných znásilnění má oběť k tendenci k uchýlení se do prostředí, v němž se cítí v bezpečí a snaží se o rychlý odchod z místa činu. Může se objevit i ustrnutí, tupé a bezcílné vyčkávání na místě činu atd.¹³²

Mezi dlouhodobé následky znásilnění nemusí avšak patřit jen posttraumatická stresová porucha. Oběť může prožívat pocity pošpinění, studu či ztráty sebeúcty, má deprese či sebevražedné myšlenky, trpí nespavostí, nočními můrami a poruchami příjmu potravy, nápadně mění svůj životní styl či nepřiměřeně riskuje, ztrácí schopnost prožívat intimitu, ztrácí schopnost koncentrace a snižuje tak svůj pracovní výkon, prožívá efekt stigmatizace spočívající v pocitu poznamenání, očernění sama sebe a podobně. Dochází k tomu též sekundární viktimizací čili nevhodným či necitlivým přístupem k oběti ze strany jejího blízkého okolí, OČTŘ, zdravotníků, médií atd.¹³³

I ze studie amerického Národního centra pro oběti z počátku 90. let 20. Století vyplynulo, že chování valná většina obětí znásilnění neutrpěla vážnější újmu na svém fyzickém zdraví. Podle studie

- a) Dvě třetiny obětí neměly žádná fyzická zranění
- b) Jen 4% obětí utrpěla vážná fyzická zranění

¹³¹ Kompulzivní porucha spočívá v nutkání vykonat určitou činnost (neboli rituál). Pokud tento rituál nevykoná, má úzkosti. Jde například o nadměrný strach ze špíny a infekce atd.

¹³² Čírtková, L. Oběti sexuálního násilí In: Kovář, P. a kol. *Sexuální agrese: Znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: Nakladatelství Maxdorf, 2008, s. 66-67

¹³³ Čírtková, M. – Vitoušová, M. *Pomoc oběti trestného činu znásilnění. Informace pro zdravotnický personál*. In: *Diagnóza* 4/2010, str. 32-34

c) Kolem 24% utrpělo jen malá zranění.

d) Polovina z obětí cítila během znásilnění strach ze smrti či z vážného zranění.

Studie přišla se závěrem, že dospělé oběti znásilnění utrpí daleko častěji újmu na tělesném zdraví (a to v téměř třetině všech případů obětí starších 18 let) nežli dětské a mladistvé oběti (zranění utrpí jen kolem desetiny obětí).¹³⁴

Co se týče nejčastějších zranění obětí, jde o „lehčí poranění typu krevního výronu, škrábance, stopy po škracení, tržné rány v oblasti hlavy, krku, paží a nohou. Při těžším boji však dochází i k naraženinám, odřeninám a řezným ranám, někdy i k otřesu mozku a zlomeninám (...) Asi 40% zraněných žen je poraněno v oblasti pohlavních orgánů, ale celkově je v oblasti genitálií poraněno méně než 10% žen. Vedle deflorace dochází k odřeninám poševní sliznice, ke krvácení v oblasti poševního vchodu a natržení hráze. Kromě toho může být ve výjimečných případech následkem těhotenství, pohlavní nemoc, plísňová infekce nebo AIDS.“¹³⁵

4.2.4. Muži jako oběti

Pozice muže jako možné oběti znásilněné byla po dlouhou dobu společenským tabu a teprve až v posledních letech se začíná být muž považován za možnou oběť. Dané tabu vyplývá především ze společenských a historických stereotypů. Žena totiž nebyla nikdy v průběhu historie a v každé kultuře považována za bytost rovnocennou muži a tudíž nemohla rozhodovat o svém sexuálním životě a mohla být obětí znásilnění, u muže se předpokládalo, že by byl schopen sám sebe v této oblasti ochránit. Od muže se předpokládalo, že bude fyzicky silný, soběstačný a nezávislý a v sexuální oblasti bude dominantní.¹³⁶

Dalším společenským stereotypem doprovázející postavení muže jako oběti znásilnění je fakt, že muž nemůže být znásilněn ženou, protože se vychází z představy fyzické neschopnosti přinucení muže k sexuálnímu styku. Daný společenský stereotyp například přehlíží možnost, že existuje velké množství způsobů, jak mohou ženy přinutit muže k sexuálnímu styku – ať se zbraní, psychologickou manipulací, pomocí drog či jiného omámení nebo když muž spí.¹³⁷ Navíc dle dalšího společenského stereotypu ve společnosti muž jako oběť sám ženu

¹³⁴ Kilpatrick, D.G.: *Rape and Sexual Assault*. National Violence Against Women Prevention Research Center: Medical University of South Carolina, 2000

¹³⁵ Godtel, R. *Sexualita a násilí*. Praha: Český spisovatel, 1994, s. 97

¹³⁶ Krulová, T. – Gerlová, E. – Weiss, P. *Muž jako oběť sexuálního násilí* In: *Československá psychologie* 4/2006, ročník 50, s. 342

¹³⁷ Bourke, J. *Znásilnění: Dějiny od roku 1860 až do současnosti*. Praha: Nakladatelství Mladá fronta, 2010, s. 236

k sexuálnímu styku sám podněcoval, a samotné znásilnění bylo pro něj méně stresující než pro ženskou oběť.

Nicméně je i přes to, že i žena může být pachatelkou znásilnění muže, daleko více sexuálního násilí spáchají na mužích jiní muži jako pachatelé. Dle údajů Národního centra pro posttraumatickou stresovou poruchu jsou muži pachateli až 86% znásilnění v případech, kdy je obětí též muž. Je poměrně zajímavé, že muži páchající danou trestnou činností nemusí být primárně homosexuálně orientovaní – v mnoha případech jde o heterosexuální muže, jež by měli za jiných podmínek vztah se ženami. Pachateli v těchto případech jsou neznámí útočníci či osoby v nerovnoprávném postavení (nadřízení, učitelé, vychovatelé atd.)¹³⁸ K dalšímu znásilňování muže mužem, dochází k institucionalizovaným zařízením jako jsou vězení, detenční ústavy, léčebny či jiná zařízení, kde je legálně omezována svoboda. V poslední době se provalují i případy, kdy pachatelé pocházeli z církevních kruhů.¹³⁹

Jak jsem již uvedla, po dlouhou dobu nebylo možno chápat muže jako oběť TČ znásilnění. Do účinnosti novely č. 144/2001 Sb. tehdejší trestní zákoník 140/1961 Sb. považoval za předmět znásilnění pouze ženu. Muž mohl být obětí pouze TČ vydírání z § 235 tehdejšího TZ. Od účinnosti novely od 1.5.2001 mohl být předmětem i muž, což převzal do svého znění i nový TZ.¹⁴⁰

Co se týče počtu mužů jako obětí TČ znásilnění tak podle výzkumu FBI¹⁴¹ tvoří téměř 8 % obětí.¹⁴² Podle statistik britské prokuratury z roku 2002 bylo 7% oznámení o znásilnění oznámeno muži. Nicméně výzkumy prokazují, že počet mužů mající zkušenost s vynuceným sexem je mezi 3 až 16% všech mužů.¹⁴³

Mezi následky, jež trpí muži jako oběti patří podobně jako u žen trauma ze znásilnění (rape trauma), přičemž jeho průběh je kvůli specifikům mužské psychiky a sociálním a sexuálním rolím jiný. Muži hůře přijímají traumatizující zkušenost se znásilněním a snaží se danou zkušenost vytěsnit ze své paměti daleko více než

¹³⁸ Krulová, T. – Gerlová, E. – Weiss, P. *Muž jako oběť sexuálního násilí* In: Československá psychologie 4/2006, ročník 50, s. 343

¹³⁹ Bourke, J. *Znásilnění: Dějiny od roku 1860 až do současnosti*. Praha: Nakladatelství Mladá fronta, 2010, s. 239, 332-334

¹⁴⁰ Krulová, T. – Gerlová, E. – Weiss, P. *Muž jako oběť sexuálního násilí* In: Československá psychologie 4/2006, ročník 50, s. 343

¹⁴¹ Více o něm v kapitole 4.2.1.

¹⁴² Barri Flowers, R. *Sex Crimes. Perpetrators, Predators, Prostitutes and Victims. Second edition*. Springfield: Charles Thomas Publisher Ltd, 2006, s. 28

¹⁴³ Bourke, J. *Znásilnění: Dějiny od roku 1860 až do současnosti*. Praha: Nakladatelství Mladá fronta, 2010, s. 238

ženy. Dochází k nim též častěji k sebepoškození (zejména sebezraňování, pokusy o sebevraždu, závislost na alkoholu a drogách).¹⁴⁴

4.2.5. Místo znásilnění

Je nepochybné, že v určitých místech má potencionální objekt viktimizace vyšší pravděpodobnost, že bude napaden. Podle německého sexuologa Reiner Göttele se dochází k TČ znásilnění nejčastěji

- 1) Na veřejném prostranství (cca 25% případů) – může jít o les, pole, park, zahradu, prostranství za domem. Ke znásilnění dochází zpravidla večer či v noci, kdy pachatel může odvléct, odtáhnout či odnést na místa, kde riziko prozrazení je nižší. Na venkově se mohou stát oběťmi znásilnění též ženy pracující v zemědělství.
- 2) Vysoký počet znásilnění probíhá též v bytech či domech (z toho 30% ze znásilnění probíhá přímo v bytě oběti). Samozřejmě pachatelé jsou často osoby blízké oběti, ale též osoby jež žena pustila do svého bytu dobrovolně (například muž, s nímž se žena seznámila na taneční zábavě, podomní obchodníci), tak i osoby, které žena pustila do obydlí nedobrovolně (ku příkladu zloději či násilníci vstupující do obydlí násilným i jiným nezákonným způsobem.)
- 3) Auto (zhruba ve 20%) Pachatelé totiž využívají situace při návratech například z různých akcí a oběť s ním často jede ve společném autě. Zpravidla s ním do auta nastupuje oběť dobrovolně, neboť neočekává, že by se jí mohlo něco stát. Pachatel většinou užije násilí až při samotné jízdě v autě)

Samozřejmě ke znásilnění může dojít i na jiných místech. Sexuolog zdůrazňuje nebezpečnost alkoholu, protože tři čtvrtiny pachatelů spáchají svůj čin pod jeho vlivem a každá třetí oběť sama předtím konzumovala alkohol. Nezřídka kdy, alkohol společně konzumují jak oběť, tak i pachatel.¹⁴⁵

¹⁴⁴ Krulová, T. – Gerlová, E. – Weiss, P. *Muž jako oběť sexuálního násilí* In: Československá psychologie 4/2006, ročník 50, s. 345-346

¹⁴⁵ Godtel. R. *Sexualita a násilí*. Praha: Český spisovatel, 1994, s. 72-81

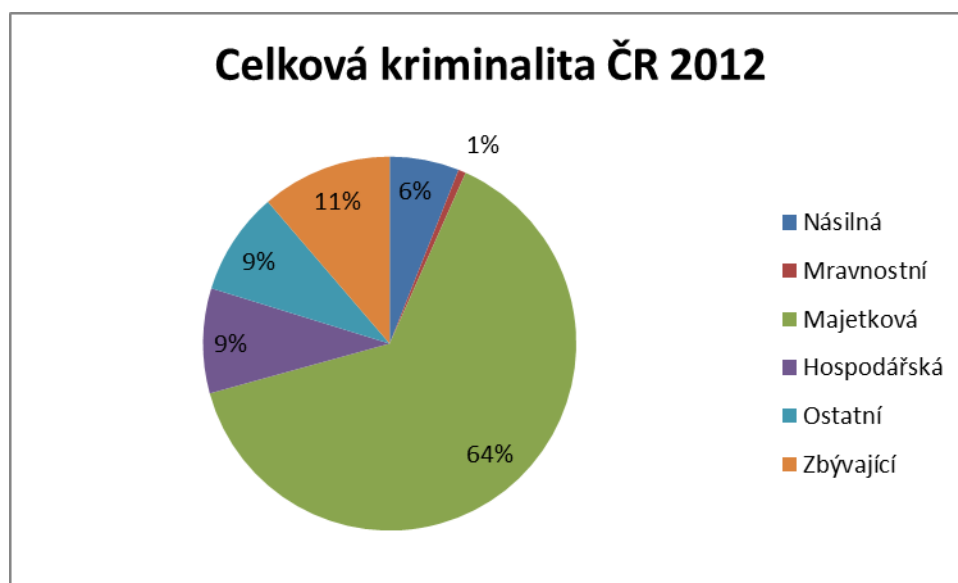
4.3. Vývoj struktury a dynamiky kriminality u TČ znásilnění

4.3.1. Struktura mravnostní kriminality a TČ znásilnění

Součástí obecné kriminality je sexuální kriminalita, což je kriminalita spáchaná pod vlivem sexuálních pudů člověka a to způsobem, jež společnost netoleruje, a proto dané jednání kriminalizuje.¹⁴⁶

Sexuální kriminalita je v policejních statistikách zahrnuta do širší kategorie mravnostní kriminality, která vedle TČ jako pohlavní zneužití, znásilnění či soulože mezi příbuznými obsahuje i komerční formy sexuální trestné činnosti reprezentované ohrožování pohlavní nemocí či obchodování s lidmi.¹⁴⁷ Lze jen připomenout, že policejní statistiky se neřídí ustanoveními jednotlivých paragrafů TČ¹⁴⁸.

Podle zpráv ze statistik Policejního prezidia tvoří mravnostní kriminality dlouhodobě jen 0,5 až 1% ze všech evidovaných TČ spáchaných v ČR za celý rok. Dle statistik se stane každý rok zhruba kolem 2 000 případů mravnostní kriminality ročně (v roce 2012 to bylo 1 981 případů)

Druh kriminality	Počet trestných činů
Násilná	18 358
Mravnostní	1 981

¹⁴⁶ Novotný, O. – Zapletal, J. a kol. *Kriminologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, s. 284

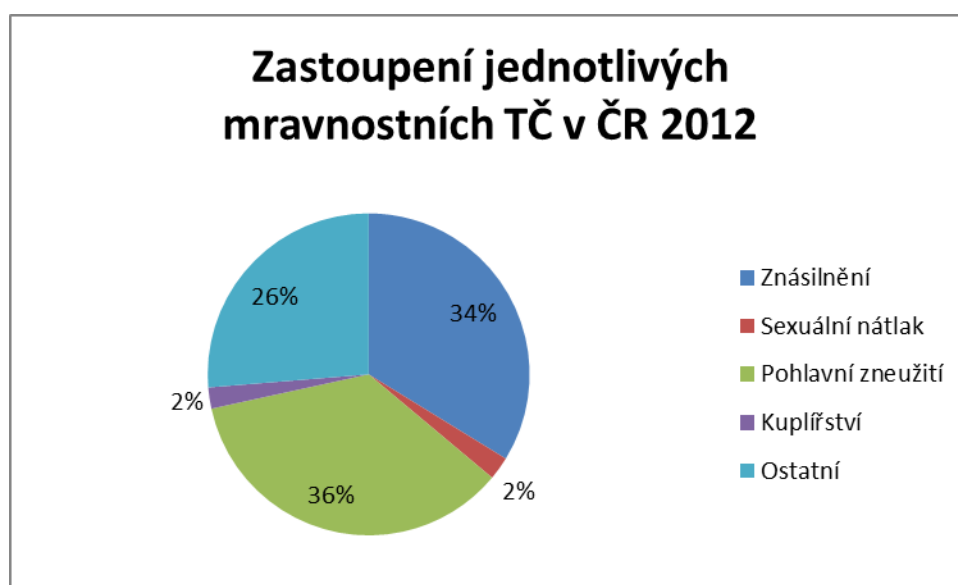
¹⁴⁷ Kuchta, J. – Válková, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H.Beck, 2005, s.

408

¹⁴⁸ Například ohrožování pohlavní nemocí patří jednání dle § 152 a 153 TZ

Majetková	194 970
Hospodářská	27 633
Ostatní	27 140
Zbývající	34 434
Trestné činy v hlavě 11 až 13 zvláštní části TZ	12
Celkem	304 528

Co se týče zastoupení jednotlivých mravnostních TČ na celkové mravnostní kriminalitě, tak například v roce 1998 tvořilo více jak polovinu případů pohlavní zneužívání a čtvrtinu případů znásilnění.¹⁴⁹ Podle statistiky Policejního prezidia bylo zastoupení jednotlivých deliktů na celkové mravnostní kriminalitě v roce 2012 následující

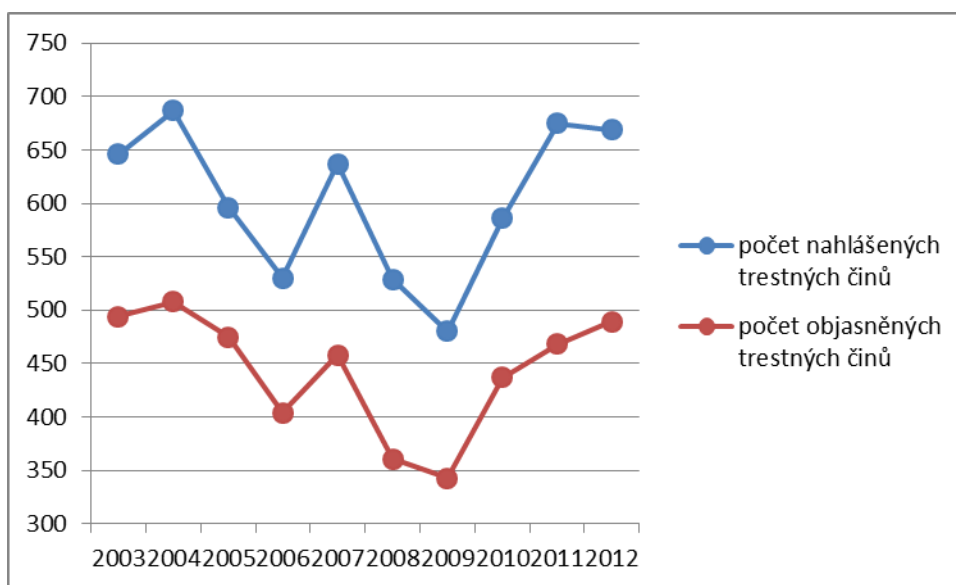
Druh mravnostního trestného činu	Počet trestných činů
Z násilnění	669
Sexuální nátlak	46
Pohlavní zneužití	703
Kuplířství	42
Ostatní	521
Celkem	1 981

¹⁴⁹ Novotný, O. – Zapletal, J. a kol. *Kriminologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, s. 285

V roce 2012 tvořil jednu třetinu ze všech sexuálně motivovaných TČ pohlavního zneužití a druhou třetinu TČ znásilnění. Zbylou třetinu tvořily jiné mravnostní TČ.

4.3.2. Dynamika TČ znásilnění

Z policejních statistik za posledních deset let (2003-2012) vyplývá, že bylo spácháno každý rok mezi zhruba 500 až 700 znásilněními. Výjimkou je rok 2009, kdy bylo zaregistrováno „jen“ 480 činů.

rok	počet nahlášených trestných činů	počet objasněných trestných činů	objasněno
2003	646	494	76,47%
2004	687	508	73,94%
2005	596	475	79,70%
2006	530	404	76,23%
2007	637	458	71,90%
2008	529	361	68,24%
2009	480	343	71,46%
2010	586	437	74,57%
2011	675	468	69,33%
2012	669	489	73,09%

Počet zaregistrovaných znásilnění byl vysoký mezi lety 2003 a 2004, kdy se jejich počet přiblížil sedmi stovkám, následně tento počet každoročně (s výjimkou roku 2007) klesal až do roku 2009, kdy počet zaregistrovaných činů tvořil jen 480 činů. S účinností od 1.1.2010 začal platit nový TZ, jež rozšířil skutkovou podstatu TČ znásilnění a tato legislativní změna se projevila nárůstem počtu zaregistrovaných

činů zhruba o 100 případů. V následujících dvou letech se počet zaregistrovaných činů opět zvyšoval, nicméně nárůst nebyl příliš dramatický.

Rozšíření skutkové podstaty sice vedlo k opětovnému nárůstu zaregistrovaných činů k číslům z let 2003 a 2004. Oproti roku 2009, kdy byl nahlášen nejnižší počet znásilnění v počtu 480 případů, vzrostl v roce 2012 počet nahlášených případů zhruba o 40% na 669. Vliv na zvýšení počtu nahlášených případů měla bezesporu i změna skutkové podstaty, ale zvýšení mohlo nastat i z jiných důvodů (vyšší počet nahlášených případů atd.), protože mezi lety 2006 a 2007¹⁵⁰ se též zvýšil počet registrovaných případů o 20% bez toho, aby došlo k rozšíření skutkové podstaty

Výše zmíněná data je ale nutno brát jen jako orientační, protože pro znásilnění je typická vysoká míra latence. Řada obětí kvůli tomu, že je pachatel TČ jim blízkou osobou, z obavy ze sekundární viktimizace, sociální stigmatizace či z jiných důvodů svůj čin nenahlásí.¹⁵¹ Až v 70% případů existuje mezi pachatelem a obětí určité pouto, ačkoliv je ve společnosti stále zakořeněna představa, že většina obětí je znásilněna tím, že je přepadena formou útoku bez předchozího varování.¹⁵² Podle výzkumu Weisse a Zvěřiny z roku z roku 1998 vyplývá, že 13,5% ze zkoumaných žen bylo násilím v minulosti přinuceno k pohlavnímu styku, ale jen 3% uvedlo, že to ohlásilo na policii.¹⁵³

Pro TČ znásilnění je typická vysoká míra objasněnosti, zejména oproti jiným trestným činům. Za posledních 10 let osciluje objasněnost mezi 70 až 80% případů¹⁵⁴. V roce 2012 byla objasněnost 76,47% zatímco například u majetkových trestných činů je objasněnost jen kolem 20% případů u hospodářských TČ je objasněnost ve 47,94% případů.

Recidivisté spáchali v roce 2012 zhruba třetinu registrovaných znásilnění (35,7%). Pod vlivem alkoholu či jiné omamné látky bylo spácháno na 12,7% znásilnění.¹⁵⁵ Tři ze sta činů (3,3%) spáchali nezletilé děti do 15 let a pachatelé mezi 15. až 17. rokem života spáchali pět znásilnění ze sta (5,2%).

¹⁵⁰ V roce 2006 šlo o 530 případů a v roce 2007 o 637 případů

¹⁵¹ Kuchta, J. – Válková, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H.Beck, 2005, s. 410

¹⁵² Novotný, O. – Zapletal, J. a kol. *Kriminologie*. Praha: Wolter Kluwer, 2008, s. 307

¹⁵³ Zvěřina a Weiss cit. Dle Kuchta, J. – Válková, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H.Beck, 2005 s. 410

¹⁵⁴ Podobně vysoká objasněnost je u násilných TČ, kde byla v roce 2012 objasněnost v 69% případů.

¹⁵⁵ Podle různých průzkumů je počet znásilnění pod vlivem alkoholu či drog daleko vyšší – viz. kapitola 4.2.5

5. Trestný čin znásilnění z pohledu amerického práva

5.1. Základní charakteristika amerického práva

Právní systém ve spojených státech patří do angloamerického typu právní kultury. Tento systém, v mnoha ohledech odlišný od kontinentálního systému práva byla založen ve středověku v Anglii a následně se rozšířil na území anglických kolonií mimo jiné do USA. Angloamerický systém práva je založen na mnohosti pramenů práva. V USA jsou pramenem práva soudní precedenty a též psané zákony a další právní předpisy¹⁵⁶.

Common law je důležitým prvkem angloamerického typu právní kultury, přičemž tento pojem má více významů. V nejširším slova smyslu jde o označení angloamerického typu právní kultury a v užším slova smyslu jde o obecné právo vytvářené soudními precedenty^{157, 158}.

Jelikož jsou Spojené státy federací, existovala otázka, zdali existuje common law jak na úrovni federace, tak na úrovni členských států. Zpočátku byl přijímán názor, že common law je jednotné a existuje jen na úrovni federální, ale v roce 1938 uznal Nejvyšší soud USA v případě *Eris Railroad Company v. Tompkins* common law státu Pennsylvánie. Od té doby vedle sebe existují common law federace a jednotlivých členských států.¹⁵⁹

I když spojené státy vytvářejí společně s Anglií a dalšími státy angloamerický typ právní kultury, existují mezi jednotlivými zeměmi rozdíly v jejich právu. V USA se vychází z psané ústavy, na rozdíl od Anglie zde nejsou právní obyčeje pramenem práva a USA jsou federací. Velké rozdíly jsou i mezi common law a psanými zákony v USA a v Anglii. Anglie je vedena zásadou suverenity parlamentu, a proto nemůže precedent odporovat zákonu. V USA může Nejvyšší soud USA (nebo Nejvyšší soudy členských států) odmítnout aplikaci zákona v určitém konkrétním případě pro jeho neústavnost – samotné toto rozhodnutí má precedenční charakter.¹⁶⁰

¹⁵⁶ Statute Law

¹⁵⁷ Pro účely pozdějšího kapitoly 4.3.1 o právní úpravě v common law, vycházím z užšího pojetí common law jako obecného práva vytvářeného soudními precedenty

¹⁵⁸ Gerloch, A. *Teorie práva*. Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 114

¹⁵⁹ Knapp, V. *Teorie práva*. Plzeň: Západočeská univerzita, 1994, s. 52

¹⁶⁰ Gerloch, A. *Teorie práva*. Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 114-115

5.2. Sexuální trestné činy v USA a orgány tyto činy stíhající

Ve spojených státech amerických existuje i zejména kvůli puritánské etice tamní společnosti a snahy udržet normy veřejné slušnosti pomocí zákonné úpravy morálky řada sexuálních trestných činů. Samozřejmě kvůli existenci 50 států USA může být některých ze sexuálních trestných činů trestný jen v některém ze států a v jiném zase ne. Mezi sexuální trestné činy patří

- 1) Znásilnění
- 2) Pohlavní zneužití – jde též o pohlavní styk s osobou ženského pohlaví, jež nedosáhla požadovaného věku (14, 16 nebo 18 let) bez jejího souhlasu nebo i s jejím souhlasem
- 3) Svedení – vábení či lákání ženy, aby vykonala pohlavní styk pod podvodným slibem manželství nebo pod jiným slibem
- 4) Cizoložství – nastává tehdy, když mají žena a muž pohlavní styk a alespoň jeden z nich je ženatý/vdaná s jinou osobou
- 5) Smilstvo – pohlavní styk mezi svobodnými osobami
- 6) Incest – jde o pohlavní styk mezi sourozenci, rodičem a dítětem či mezi pokrevně příbuznými osobami
- 7) Nepřirozené pohlavní styky – jde o určité akty sexuálních vztahů, například o nekrofilii¹⁶¹, pederastii¹⁶², sodomii¹⁶³, homosexualitu, anální styk či orální styk.
- 8) Exhibicionismus – spočívá v neslušném odhalení pohlavních orgánů na veřejnosti
- 9) Obscénnost – jde o zvrácené sexuální chování, které je natolik oplzlé, že by mohlo vést k rozkladu veřejné morálky
- 10) Oplzlost – patří sem vše, co je proti morálce a slušnosti a je to zaměřené proti mravnosti a myšlení osob, jež jsou tomu vystaveny
- 11) Pornografie – spočívá v existenci obrazových či zvukových či jiných záznamů a dalších předmětů sexuální povahy, které by mohly být považovány za oplzlé
- 12) Činy spáchané uzavřením manželství – jde o bigamii¹⁶⁴ a polygamii¹⁶⁵
- 13) Prostituce – spočívá v nabízení sexuálních služeb za úplatu

¹⁶¹ Jde o pohlavní styk s mrtvým člověkem

¹⁶² Jde o nepřirozený styk mezi mužem a chlapcem

¹⁶³ Jde o pohlavní styk se zvířetem

¹⁶⁴ Jde o to, že osoba vstoupí do manželství, ačkoliv její předchozí manželství je stále platné

¹⁶⁵ Jde o uzavření manželství s několika partnery či partnerkami

- 14) Obtěžování dětí – patří sem ohmatávání, pohrávání či jiný kontakt sexuální povahy s dítětem
- 15) Sexuální útok¹⁶⁶ - jde o kterýkoliv sexuální kontakt s jinou osobou (kromě manžela/manželky), k němuž dochází bez souhlasu oběti nebo ji uráží
- 16) Voyeurismus – spočívá v tajném pozorování odhaleného těla či pohlavního aktu.¹⁶⁷

Pro trestní stíhání sexuálně motivovaných (jakož i jiných TČ) je nezbytně nutná existence k tomu příslušných veřejných orgánů. Poněvadž jsou USA federací, fungují veřejné orgány na dvou úrovních – na úrovni federace a na úrovni jednotlivých (50) členských států. Proto je nesmírně důležité posoudit, zda konkrétní čin patří do jurisdikce federace¹⁶⁸ či jednotlivého členského státu¹⁶⁹. Federální orgány pak mohou stíhat TČ spáchané na celém území USA, zatímco orgány jednotlivých států mohou stíhat jen TČ spáchané uvnitř hranic daného státu.¹⁷⁰

Co se týče soudní soustavy, tak ta existuje jak na úrovni federace, tak na úrovni jednotlivých členských států. Na úrovni federace existuje soud oblastní¹⁷¹ a odvolací¹⁷² a též Nejvyšší soud USA¹⁷³. Jednotlivé členské státy kopírují linii soudních orgánů na úrovni federace a v čele každého členského státu je též nejvyšší soud. Pravomoc federálních soudů a soudů na úrovni členských států je oddělená (většina případů je projednávána soudy členských států), ale i přesto může dojít k tomu, že TČ bude náležet do jurisdikce federace i členského státu. Mezi oběma soudy není zavedena překážka litispendence, a proto může dojít k projednání téhož případu oběma soudy.¹⁷⁴

Státní zastupitelství existuje taktéž na úrovni federální a členských států. Federální státní zástupci zastupují veřejnou žalobu u TČ upravených v trestním zákoníku USA před federálními soudy. Existuje 93 úřadů státních zástupců na území USA, přičemž počet státních zástupců na území každého z nich se odvíjí od počtu

¹⁶⁶ U nás též známý jako sexuální harašení

¹⁶⁷ Inciardi, J.A. *Trestní spravedlnost*. Praha: Victoria Publishing, 1994, s. 84-86

¹⁶⁸ Do jurisdikce federace patří zejména TČ směřující proti národním zájmům (vlastizrada, špionáž atd.) či jsou páchany na území více států a je tedy efektivnější je stíhat pomocí federálních orgánů.

¹⁶⁹ Sem patří TČ spáchané uvnitř daného státu a týkají se především TČ majetkových, násilných či sexuálních.

¹⁷⁰ Šramel, B. *Systém veřejnej žaloby v Spojených štátoch amerických*. In: Státní zastupitelství 4/2012, ročník 10, s. 35-36

¹⁷¹ County courts

¹⁷² Appeal courts

¹⁷³ The Supreme Court

¹⁷⁴ Císařová, D. – Fenyk, J. – Gřivna, T. a kol. *Trestní právo procesní*. Praha: Wolters Kluwer, 2008, s. 793

případů projednávaných v daném obvodu. Státní zástupce¹⁷⁵ je jmenován a odvolávaný prezidentem na dobu čtyř let se souhlasem amerického senátu. Státní zástupce může mít jednoho a více asistentů. Státní zástupci i jejich asistenti jsou odpovědní Generálnímu státnímu zástupci¹⁷⁶. Kromě státních zástupců může existovat i zvláštní státní zástupce za účelem stíhání a vyšetřování TČ vysoce postavených osob, u nichž by byla velká míra rizika, že by vyšetřování a trestní stíhání bylo neobjektivní¹⁷⁷. Státní zastupitelství na úrovni federace je hierarchicky organizováno, ale to neplatí pro státní zastupitelství na úrovni členských států. V čele je generální státní zástupce¹⁷⁸, jež je jmenován občany státu za podmínek stanovených zákonem daného členského státu. V členském státě existují také úřady veřejné žaloby skládající se ze státních zástupců¹⁷⁹ zpravidla volených občany a jejich asistentů a právních poradců. Jejich počet je různý podle počtu případů, jež v konkrétním úřadu veřejné žaloby projednávají. Mezi generálním státním zástupcem a jednotlivými státními zástupci nepanují vztahy nadřízenosti a podřízenosti, ale spíše koordinace^{180, 181}.

5.3. Právní úprava znásilnění

Protože spojené státy americké jsou federálním státem, existuje tu tzv. právní dualismus, tj. dělení působnosti na oblast federální a na oblast členských států, které jsou navzájem nezávislé a k jejich spolupráci dochází zejména tehdy, když trestný čin byl spáchán v působnosti členských států i federální jurisdikce. Zásadou, jež pak ovládá celé zahájení trestního řízení je princip oportunitý trestního stíhání.¹⁸²

Pokud je spácháno znásilnění uvnitř hranic jednotlivých států federace, vztahuje se na něj pravomoc soudu daného státu. V případech, kdy oběť znásilnění je osoba pod ochranou USA (její úředník, konzul atd.), či byl vykonán na majetku federální vlády, čin přesahuje státní hranice nebo podstatným způsobem ovlivňuje národní bezpečnost či mezistátní obchod, tak na tyto případy se vztahuje pravomoc

¹⁷⁵ U.S. Attorney

¹⁷⁶ Attorney general

¹⁷⁷ Zvláštním státním zástupcem byl například Archibald Cox vyšetřující aféru Watergate v 70. letech 20. století.

¹⁷⁸ State attorney general

¹⁷⁹ Jsou nazýváni různě – district attorney, county attorney, commonwealth attorney či state's attorney

¹⁸⁰ Bezpochyby to vyplývá z toho, že všichni jsou voleni občany, z něhož odvozují legitimitu svého úřadu.

¹⁸¹ Šramel, B. *Systém veřejnej žaloby v Spojených štátoch amerických*. In: Státní zastupitelství 4/2012, ročník 10, s. 36-38

¹⁸² Císařová, D. – Fenyk, J. – Gřivna, T. a kol. *Trestní právo procesní*. Praha: Wolters Kluwer, 2008, s. 792-793

federálních soudů. Činy vykonané na území více států federace jsou posuzovány podle federální legislativy. Taktéž jsou podle federální legislativy posuzovány činy vykonané v Districtu Columbia či jsou vykonány na palubách amerických obchodních lodí v mezinárodních vodách či na palubě amerického civilního letadla. Když spadá čin pod pravomoc jak federálních soudů tak i pravomoc jednotlivého státu federace, tak pachatel může být souzen i potrestán oběma soudy.¹⁸³

Jelikož ve spojených státech existuje jiný právní (angloamerický) právní systém odlišný od našeho kontinentálního právního systému, je v USA znásilnění definováno ve dvou pramenech práva a to

- a) V common law
- b) V zákonech (statute law) federálních a zákonech jednotlivých států USA¹⁸⁴

5.3.1. Právní úprava znásilnění v common law

V common law je znásilnění definováno jako „pohlavní zkušenost se ženou za použití násilí a proti její vůli.“^{185,186} Daná definice je úzce vymezená, protože podle ní k znásilnění dochází jen při pohlavním styku se ženou a znásilněním není nedobrovolný anální či orální sex či dobrovolný styk s mladistvými – tato jednání jsou považována za jiné trestné činy.

Státní zástupce v USA tedy musí při prokazování TČ znásilnění prokázat

1. Že pachatel měl pohlavní styk s obětí (že došlo k průniku penisu do vaginy)
2. Oběť nebyla manželkou pachatele
3. Použil fyzické síly či výhrůžky použití síly za účelem pohlavní styku
4. Neměl svolení oběti

Znásilnění je považováno za velmi závažný zločin a trestem za jeho spáchání může být i smrt.¹⁸⁷

Z pohledu právní teorie je i u znásilnění požadováno splnění dvou základních složek každého trestného činu a to

- 1) Actus reus neboli konání a nekonání pachatele¹⁸⁸

¹⁸³ Gardner, T.J. – Anderson, T.M. *Criminal Law. Tenth edition.* Thomson Wadsworth, 2009, s. 188-192

¹⁸⁴ Barri Flowers, R. *Sex Crimes. Perpetrators, Predators, Prostitutes and Victims. Second edition.* Springfield: Charles Thomas Publisher Ltd, 2006, s. 23

¹⁸⁵ Carnal knowledge of a woman forcibly and against her will

¹⁸⁶ Singer, R.G. – La Fond, J.Q. *Criminal Law: Examples & Explanations. Fifth Edition.* Aspen Publishers, 2010, s. 238

¹⁸⁷ Singer, R.G. – La Fond, J.Q. *Criminal Law: Examples & Explanations. Fifth Edition.* Aspen Publishers, 2010, s. 238-239

¹⁸⁸ Z pohledu našeho práva by šlo o součást objektivní stránky TČ

2) Mens rea neboli psychický stav pachatele k jeho činu¹⁸⁹

Actus reus je u znásilnění jednání pachatele spočívající v provedení pohlavního styku bez souhlasu jeho oběti. Mens rea spočívá v úmyslu či znalostech o tom, že prováděný pohlavní styk je bez souhlasu ženy. Aby došlo ke spáchání daného trestného činu je potřeba splnit obě jeho složky (jak psychickou tak i fyzickou). Státní zástupce by měl prokázat obě složky TČ a jejich neprokázání vede k tomu, že pachatel nemůže být odsouzen.¹⁹⁰

Dle common law nemůže být pachatelem znásilnění manžel ženy. Toto pravidlo je založeno na argumentech, že samotným uzavřením manželství dává žena souhlas k sexuálním stykům během manželství, že žena je považována za majetek muže a též kvůli faktu, že z pohledu práva se žena a muž uzavřením manželství stávají jednou osobou a ani jeden z nich si nezachovává samostatnou právní existenci.

Důležité i definování toho co znamená násilí a pohrůžka násilím¹⁹¹ v common law. U násilí je předpokladem použití násilí proti oběti, přičemž daná oběť by se měla útoku přiměřeně fyzicky bránit. Tento přístup tedy toleruje muži použití násilí za účelem dosáhnutí sexuálního uspokojení až do doby, než se žena začne bránit. Soudy při posuzování míry obrany ženy nejsou jednotné – některé požadují „maximální míru obrany“¹⁹², jiné požadují míru obrany „dle přirozeného instinktu každé ženy“¹⁹³ a nakonec některé požadují „rozumnou míru obrany“¹⁹⁴. Požadavek náležité obrany má výhodou především v tom, že se lépe prokazuje, že pohlavní styk byl proveden bez souhlasu ženy, avšak daný přístup je kritizován kvůli faktu, že obrana může znamenat i vyprovokování pachatele používajícího při znásilnění více násilí než by bylo nutné k překonání obrany oběti.

Výše uvedená pravidla avšak neplatí v případě, že je znásilnění spácháno pod pohrůžkou násilím. Zpravidla se jedná o to, že pachatel ženě vyhrožuje, že zabije nebo ublíží na zdraví samotné oběti nebo jí blízké osobě či vyhrožuje ženě se zbraní v ruce – tato výhrůžka ale nesmí být planá a musí v ženě vyvolávat důvodné obavy, že bude spáchána. Jako pohrůžky násilím nejsou v common law chápány nenásilné

¹⁸⁹ Z pohledu našeho práva by šlo o subjektivní stránky TČ

¹⁹⁰ Barri Flowers, R. *Sex Crimes. Perpetrators, Predators, Prostitutes and Victims. Second edition.* Springfield: Charles Thomas Publisher Ltd, 2006, s. 23

¹⁹¹ Force and threat of force

¹⁹² Resisted to the utmost

¹⁹³ To follow the natural instinct of every proud female

¹⁹⁴ Reasonable resistance

výhrůžky jako například vzniku újma na reputaci oběti či majetková újma – v tomto případě by pak mohlo jít o vydírání.

Znásilnění není provedeno, pokud žena dá souhlas s pohlavním stykem. Otázka zdali byl dán souhlas či nesouhlas s pohlavním stykem je jedna z nejdůležitějších a nejtěžších otázek, jež se u soudu musí prokázat – vychází se především z předchozího jednání a chování oběti a pachatele před samotným aktem.

Pokud je znásilnění bráno z pohledu common law není spácháno, když pachatel využije omylu ženy a společně vykonají pohlavní styk, protože k danému styku dala žena předtím svůj souhlas (jde například o případy, kdy pachatel získá souhlas ženy sváděním, sliby, či jinými pokusy o manipulaci, jež nejsou pravdivé). Ale v případě, kdy je žena klamána, co se týče povahy daného jednání pachatele, může být pachatel uznán vinným ze znásilnění¹⁹⁵. V opačném případě nejde o znásilnění^{196, 197}.

5.3.2. Právní úprava znásilnění na úrovni států USA, vzorový trestní zákon

Na úvod je potřeba říci, že každý ze států federace má vlastní právní úpravu znásilnění. Nicméně když nechtějí jednotlivé členské státy federace si vytvářet vlastní trestní zákonodárství, mohou vycházet z tzv. vzorového trestního zákona z roku 1962.¹⁹⁸ Nicméně jen málo států americké federace přijalo tento zákon do svého zákonodárství. Přesto vzorový trestní zákon byl přelomový tím, že

- 1) Vznikly různé stupně znásilnění – vzorový trestní zákon v sobě obsahoval první a druhý stupeň znásilnění a též nový trestný čin „hrubé sexuální obtěžování“¹⁹⁹. Tento přístup umožňoval uložit pachateli takový trest, jež odpovídal způsobu provedení jeho činu.
- 2) Dával se větší důraz na jednání pachatele a oběti při činu nežli na prokázání pachatelova úmyslu – zákon vycházel z toho, že je často nesnadné prokázat

¹⁹⁵ V daném případě šlo o případ *People v. Minkowski* z roku 1962, kdy gynekolog řekl své pacientce, že potřebuje dát do její vagíny lékařským nástroj za účelem jejího vyšetření a místo toho do ní vniknul svým penisem, tak byl uznán vinným ze znásilnění, protože uvedl ženu v omyl, co se týče povahy jeho jednání.

¹⁹⁶ Šlo o případ *Boro v. Superior Court* z roku 1985, kdy muž oklamal nemocnou ženu, které tvrdil, že je doktor a že dojde k jejímu nejlepšímu vyléčení, pokud bude mít pohlavní styk mužem, který jí předá „speciální léčebné sérum“. V tomto případě se nejedná o znásilnění, protože žena věděla co je povahou daného jednání a tudíž k němu dala souhlas.

¹⁹⁷ Singer, R.G. – La Fond, J.Q. *Criminal Law: Examples & Explanations. Fifth Edition.* Aspen Publishers, 2010, s. 238-242

¹⁹⁸ Kilpatrick, D.G. *Rape and Sexual Assault.* National Violence Against Women Prevention Research Center: Medical University of South Carolina, 2000

¹⁹⁹ Gross sexual imposition

úmysl pachatele, poněvadž v místě činu zpravidla nejsou žádní přímí svědci, jež by tuto skutečnost dosvědčili. Proto dává zákon důraz na jednání pachatele (zda použil násilí či pohrůžku násilí atd.) než na prokázání jeho úmyslu v době činu. Státní zástupce tedy již nemusel prokazovat, zdali oběť s činem nesouhlasila a zdali se oběť bránila.²⁰⁰

Co se týče odstupňování znásilnění, tak podle paragrafu 213.1 odst. 1 je druhým stupněm znásilnění, když „muž má pohlavní styk se ženou, která není jeho manželkou je vinen znásilněním (...) pokud přinutí ženu podrobit se násilím či pohrůžkou násilí či pohrůžkou bezprostřední smrti, ublížení na zdraví, extrémní bolesti nebo únosu.²⁰¹“²⁰² Mezi druhý stupeň znásilnění též patří případy, když „bez vědomí ženy pachatel užije drog nebo podobných prostředků podstatně poškozujících ženu schopnost posoudit její jednání či schopnost se bránit²⁰³“ a taktéž v případech, když „*muž má pohlavní styk se ženou v bezvědomí nebo s někým, kdo je mladší 10 let*²⁰⁴“²⁰⁵

První stupeň znásilnění nastává, pokud byly splněny podmínky druhého stupně a navíc pachatel způsobí těžkou újmu na zdraví či v případech, když oběť nebyla s pachatelem „*v dobrovolném kontaktu a neměl její předchozí souhlas k zásahu do její sexuální svobody*²⁰⁶“²⁰⁷

Trestný čin hrubé sexuální obtěžování²⁰⁸ je spácháno tehdy, když je spáchá muž ženě, jež není jeho manželkou a

1. Donutí ji se podrobit jakoukoliv hrozbou, která by zabránila odporu ze strany ženy
2. Ví, že je tak mentálně postižená, že není schopna posoudit povahu daného jednání pachatele

²⁰⁰ Singer, R.G. – La Fond, J.Q. *Criminal Law: Examples & Explanations. Fifth Edition.* Aspen Publishers, 2010, s. 244-245

²⁰¹ A man who has sexual intercourse with a female not his wife is guilty of rape if (...) he compels her to submit by force or threat of force or threat of imminent death, seriously bodily harm extreme pain or kidnapping.

²⁰² Kilpatrick, D.G. *Rape and Sexual Assault.* National Violence Against Women Prevention Research Center: Medical University of South Carolina, 2000

²⁰³ Without her knowledge the actor uses the drugs or other means to substantially impair the woman's ability to appraise or control her conduct or to resist.

²⁰⁴ A male has intercourse with a unconscious female or with one who is under 10 years old.

²⁰⁵ Singer, R.G. – La Fond, J.Q. *Criminal Law: Examples & Explanations. Fifth Edition.* Aspen Publishers, 2010, s. 246

²⁰⁶ Voluntary social companion of the actor (...) and had not previously permitted him sexual liberties.

²⁰⁷ Singer, R.G. – La Fond, J.Q. *Criminal Law: Examples & Explanations. Fifth Edition.* Aspen Publishers, 2010, s. 246

²⁰⁸ Jde v podstatě o to, čemu dnes říkáme sexuální harašení

3. Ví, že si žena v omylu, že pohlavní styk na ní spáchaný nevykonal její manžel, jak si žena myslí, ale jím samotných jako pachatelem.

Modelový trestní zákon rozšiřuje pojem hrozby tak, že hrozba nemusí znamenat jen hrozbu násilí, ale může jít i nenásilnou hrozbu (například výhrůžky hospodářského charakteru – šlo by o případ, kdy nadřizený pohrozil ženě ztrátou zaměstnání)²⁰⁹

V průběhu 70. a 80. let 20. století došlo v USA k dalším změnám požadujícím rozšíření skutkové podstaty znásilnění tak, aby předmětem TČ nebyla pouze žena a též aby došlo k rozšíření skutkové podstaty zahrnující pouze pohlavní styk i na jiné sexuální formy. V roce 1975 byl přijat v Michiganu Trestní zákon o sexuálním chování²¹⁰, jež se stal vzorem pro rozšíření skutkové podstaty TČ znásilnění. Podobně významným se stal i trestní zákon o sexuálních útocích z amerického státu Illinois. Oba tyto zákony přišly s několika významnými změnami

- a) Jsou genderově neutrální, a tudíž předmětem znásilnění může být kdokoliv, tedy i muž
- b) Šířeji definuje znásilnění tak, že nejde jen o nedobrovolný pohlavní styk mezi mužem a ženou, ale též i podobné sexuální praktiky (anální styk atd.)
- c) Sexuální násilí je odstupňováno podle stupně použitého násilí či pohrůžky násilí
- d) Ustanovení o znásilnění chrání i osoby, jež se samy nejsou schopny bránit – jako například na mentálně postižené oběti, na oběti pod vlivem drog či alkoholu, oběti v bezvědomí atd. U obětí pod vlivem drog či alkoholu některé státy požadují, aby je do toho stavu dostal pachatel s úmyslem je sexuálně zneužít.²¹¹

5.3.3. Právní úprava znásilnění na úrovni federace

Na úrovni americké federace jsou upraveny sexuální trestné činy (spolu s tím i znásilnění) ve trestním zákoníku USA. Pro trestní zákoník USA je specifické to, že odstupňuje sexuální trestné činy podle jejich závažnosti odvíjející od stupně použití násilí či pohrůžky násilí.²¹²

²⁰⁹ Singer, R.G. – La Fond, J.Q. *Criminal Law: Examples & Explanations. Fifth Edition.* Aspen Publishers, 2010, s. 246-247

²¹⁰ Criminal Sexual Conduct Statute

²¹¹ Kilpatrick, D.G. *Rape and Sexual Assault.* National Violence Against Women Prevention Research Center: Medical University of South Carolina, 2000

²¹² Kilpatrick, D.G. *Rape and Sexual Assault.* National Violence Against Women Prevention Research Center: Medical University of South Carolina, 2000

Paragraf 920 trestního zákoníku USA²¹³ rozlišuje mezi

- a) Znásilněním²¹⁴
- b) Sexuálním napadením²¹⁵
- c) Zvláště závažným sexuálním stykem²¹⁶
- d) Urážlivým sexuálním stykem²¹⁷

Znásilnění je definováno v § 920 písm. a takto „Každá osoba, která spáchá sexuální čin na jiné osobě

- a) za použití nezákonného násilí
- b) za použití násilí, které způsobí nebo může způsobit smrt nebo těžké ublížení na zdraví
- c) za použití vyhrožování, které vyvolává v oprávněný strach ze smrti, ublížení na zdraví či únosu
- d) pokud je jiná osoba v bezvědomí
- e) podáním pomocí násilí, pohrůžky násilí nebo bez jejího vědomí či souhlasu drogy nebo podobné látky, jež mohou podstatně zhoršit schopnost osoby posoudit či kontrolovat své jednání

je vinen znásilněním a může být potrestán soudem^{218, 219}.

Paragraf 920 obsahuje v písm. g definice jednotlivých pojmů, kterou jsou v něm použity. Z pohledu § 920 písm. a jsou důležité následující pojmy

- 1) Sexuálním činem²²⁰ je myšlen jak pohlavní styk, dále i anální sex, orální sex či jakýkoliv průnik penisem (byť i nepatrný) do oběti s úmyslem ji zneužít, ponížit, obtěžovat či se na ní vzrušit či ukojit svoji touhu.

²¹³ Daný paragraf lze nalézt v Title 10, Subtitle A, Part II, Chapter 47, Subchapter X

²¹⁴ Rape

²¹⁵ Sexual Assault

²¹⁶ Aggravated Sexual Contact

²¹⁷ Abusive sexual Contact

²¹⁸ **(a) Rape.**— Any person subject to this chapter who commits a sexual act upon another person by—

(1) using unlawful force against that other person;

(2) using force causing or likely to cause death or grievous bodily harm to any person;

(3) threatening or placing that other person in fear that any person will be subjected to death, grievous bodily harm, or kidnapping;

(4) first rendering that other person unconscious; or

(5) administering to that other person by force or threat of force, or without the knowledge or consent of that person, a drug, intoxicant, or other similar substance and thereby substantially impairing the ability of that other person to appraise or control conduct;

is guilty of rape and shall be punished as a court-martial may direct.

²¹⁹ Znění § 920 písm. a trestního zákoníku USA dostupného na <http://www.law.cornell.edu/uscode/text/10/920> (stáhnuto dne 4.3.2013)

²²⁰ Sexual act

- 2) Těžké ublížení na zdraví²²¹ zahrnuje vážnou újmu na zdraví, například zlomeniny kostí, hluboké řezné rány, závažné poškození důležitých orgánů či podobná těžká (i psychická) zranění. Mezi těžká zranění se nezahrnují zranění typu modřin či krvácení z nosu.
- 3) Pod pojmem násilí²²² si lze představit použití zbraně, použití fyzického násilí způsobilého k překonání odporu či zranění osoby či způsobení fyzického zranění způsobilého donutit oběť k podrobení
- 4) Nezákonné násilí²²³ spočívá v použití násilí bez řádné opory v legislativě
- 5) Použití vyhrožování, které vyvolává oprávněný strach v jiné osobě²²⁴, znamená, že jde o určité sdělení nebo jednání způsobilé vyvolat obavy z toho, že nebude-li splněna požadovaná skutečnost, dojde k reálnému vykonání této výhrůžky oběti nebo jí blízké třetí osobě.
- 6) Pojem souhlas²²⁵ znamená svobodně vyjádřené svolení k určitému jednání, jež se týká osoby, která ho vyslovila. Nedostatečné vyjádření nesouhlasu neznámá, že byl dán souhlas. Taktéž není dán souhlas v případech nedostatečně vyjádření slovního či fyzického odporu či podvolení se pod vlivem násilí či pohrůžky násilí. Také není udělen souhlas, pokud má či měla oběť s pachatelem sexuální či společenský vztah a též není souhlas dán způsobem oblékání dané osoby. Spící osoba či osoba v bezvědomí nedávají najevo svým stavem najevo svůj souhlas. Člověk nemůže dát souhlas k tomu, aby ho jiná osoba zranila, způsobila mu těžkou újmu na zdraví či ho dostala do bezvědomí. Neexistence souhlasu se usuzuje z okolností, za nichž byl trestný čin spáchán.²²⁶

Trestní zákoník USA navíc ve svém § 920 písm. f uvádí, že existencí manželství není možné obhajovat jednání výše uvedené.²²⁷

Trestní zákoník USA je tedy moderním trestním zákoníkem, který postupně rozšiřuje skutkovou podstatu daného TČ a též je genderově neutrální. Zákoník rozšířil předmět daného TČ tak, že jeho předmětem může být kdokoliv, tedy nejenom

²²¹ Grievous bodily harm

²²² Force

²²³ Unlawful force

²²⁴ Threatening or placing that other person in fear

²²⁵ Consent

²²⁶ Dle znění § 920 písm. g trestního zákoníku USA dostupného na <http://www.law.cornell.edu/uscode/text/10/920> (stáhnuto dne 4.3.2013)

²²⁷ Dle znění § 920 písm. f trestního zákoníku USA dostupného na <http://www.law.cornell.edu/uscode/text/10/920> (stáhnuto dne 4.3.2013)

žena. Rozšířil jednání zakázané skutkovou podstatou TČ z pohlavního styku i na ostatní jednání, jež směřují proti svobodné vůli každé osoby rozhodovat o své sexuální integritě (tj. i na anální či orální sex atd.) Pachatelem trestného činu může být i manžel (manželka) oběti. Těžké ublížení na zdraví nemusí být pouze fyzické povahy, ale může spočívat i v dlouhodobých psychických následcích.²²⁸

²²⁸ Singer, R.G. – La Fond, J.Q. *Criminal Law: Examples & Explanations. Fifth Edition.* Aspen Publishers, 2010, s. 247-248

6. Závěr a srovnání

Trestný čin znásilnění prošel v posledních několika desetiletích velkou proměnou, jež vyvrcholila právní úpravou v novém trestním zákoníku. Tento kodex změnil systematiku zvláštní části tak, že přesunul znásilnění a spolu s ním i ostatní TČ proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti z hlavy osmé do hlavy třetí zvláštní části a tím zdůraznil význam ochrany tohoto skupinového objektu.

Oproti dřívější právní úpravě došlo k rozšíření skutkové podstaty znásilnění, jež je nyní řazen v § 185 TZ. Ještě v právní úpravě počátku roku 1950 podle trestního zákona o zločinech, přečinech a přestupcích mohla být předmětem TČ znásilnění pouze žena a z pohledu práva nemohla být manželka znásilněna svým manželem. Trestní zákoník č. 86/1950 rozšířil skutkovou podstatu znásilnění tak, že manžel již mohl znásilnit svoji manželku (to bylo následně potvrzeno i judikaturou) a k znásilnění mohlo dojít jen souloží. Podobná právní úprava znásilnění byla i v dalším trestním zákoníku č. 140/1961 Sb. Teprve novelizací zákona č. 140/1961 Sb. v roce 2001 došlo k dalšímu rozšíření skutkové podstaty, kdy předmětem znásilnění se mohl stát i muž a došlo k rozšíření zakázaného jednání i na další sexuální styky (anální či orální styk apod.) K dalšímu a zároveň poslednímu rozšíření skutkové podstaty došlo s účinností nového TZ od 1.1.2010. Ustanovení § 185 rozšířilo skutkovou podstatu tak, že ke splnění objektivní stránky může dojít i nebezprostřední výhrůžkou násilí či jiné těžké újmy nebo k ní může dojít i pohrůžkou jiné těžké újmy, což umožňuje postihnout jednání pachatele spočívající ve výhrůžkách nenásilného charakteru (například pohrůžkou újmy na cti, dobrém jméně apod.) Jako pozitivní shledávám i to, že došlo k rozšíření kvalifikovaných skutkových podstat oproti předchozí právní úpravě. Jde zejména o ustanovení § 185 odst. 3 písm. b, které pachatel spáchá tím, že čin spáchá v zařízeních, kde se ze zákona omezuje osobní svoboda jako například ve vězení, zabezpečovací detenci apod., poněvadž v těchto objektech jsou omezeni oběti mírou obrany, jež mohou použít proti jednání pachatele. Podobně pohlížím i zařazení další kvalifikované skutkové podstaty v § 185 odst. 2 písm. c, kdy pachatel spáchá svůj čin se zbraní, protože i v daném případě jsou možnosti oběti bránit útoku pachatele opět omezenější.

Součástí mé práce byla i charakteristika právní úpravy v USA. Česká právní úprava se té americké podobá zejména tím, že i zde se vyvíjela trestněprávní úprava znásilnění spolu s vývojem pohledu americké společnosti na tento trestný čin a též

tím, že zde docházelo k postupnému rozšiřování skutkové podstaty TČ. Rozdíly mezi oběma právními úpravami vyplývají především z faktu, že právo v USA je součástí jiné právní kultury než je české právo a také z toho, že ČR máme jen jednu právní úpravu TČ znásilnění v našem TZ a USA jsou federací, kde vedle sebe existuje právo federální a právo členských států a v každém z nich existuje samostatná právní úprava TČ znásilnění. Pro americké trestní právo je charakteristické (na federální úrovni), že sexuální trestné činy jsou odstupňovány podle stupně jejich závažnosti použití násilí či pohrůžky násilí. Pokud bych měla celkově zhodnotit americkou právní úpravu, již jsem srovnávala s tou českou, tak podle mého názoru je americká právní úprava daleko složitější a daleko méně komplexní než v ČR a slabinu tamějšího systému vidím v existenci možnosti být potrestán za jeden skutek dvakrát (což je v rozporu s naší základní zásadou ne bis in idem) jak dle federálního tak i podle práva členského státu.

Otázka zdali manžel může znásilnit svoji manželku či partnerku byla další významnou otázkou, již jsem se ve své práci zabývala. V české právní úpravě ovlivňuje danou otázku ustanovení § 163 TŘ. Myslím si, že na jednu stranu je existence § 163 TŘ výhodná zejména v tom, že není české trestní soudnictví zahlceno a je naplňována myšlenka restorativní justice spočívající mimo jiné ve snaze o urovnání vztahů mezi pachatelem a obětí. Na druhou stranu často může být oběť znásilnění zastrašována ze strany svého manžela či partnera aby nedávala souhlas k trestnímu stíhání, tak i přes existenci ustanovení § 163a odst. 1 písm. d je zřejmé, že k takové jednání ze strany pachatele dochází a oběť může být vystavena dalšímu trestnému jednání ze strany pachatele.

V kriminologické části své práce jsem se zabývala především obětí a pachatelem TČ a strukturou a dynamikou kriminality znásilnění za posledních deset let. V průběhu vytváření této práce jsem ke svému překvapení zjistila, jak nepravdivé společenské stereotypy jsou v naší společnosti, i přes jejich neustálou medializaci zakořeněny. Příkladem může být společenská představa znásilnění jako překvapivého útoku deviantního pachatele na neznámou ženu, přičemž ve skutečnosti bývá pachatelem znásilnění ve většině případů oběti známá nedelegantní osoba. Mezi další představou ve společnosti patří skutečnost, že pachatelé znásilnění jsou většinou sadisté. Pachatelé páchající znásilnění jsou ve většinou vedeni ke spáchání činu touhou prokázat svoji moc a převahu nad ženou, sadistické znásilnění je vykonáno jen asi v pěti procentech případů. Pro oběť znásilnění je typický nízký

věk, vztah s pachatelem, strach o život během činu, existence žádného či lehkého fyzického zranění a následné sekundární viktimizace. Podle výzkumů tvoří valnou většinu obětí ženy (mužů jako obětí je do 10%) a téměř všichni pachatelé jsou muži.

Znásilnění je součástí mravnostní kriminality, která tvoří mezi půl procentem až procentem z celkové kriminality a patří proto mezi nejméně páchané trestné činy (ročně jen kolem 2 000 činů), přičemž znásilnění tvoří kolem jedné třetiny činů řazených mezi mravnostní kriminalitu. Pro tuto trestnou činnost je charakteristická vysoká míra latence kriminality a na druhou stranu vysoká míra objasněnosti. Za posledních 10 let docházelo k postupnému snižování počtů zaregistrovaných činům, ale to se změnilo rozšířením skutkové podstaty TČ znásilnění od počátku roku 2010, a proto od té doby lze vyzorovat postupné zvyšování počtu TČ, nicméně ne příliš dramatického.

Kdybych měla na závěr vyslovit po všech skutečnostech, o nichž jsem se při psaní své práce dozvěděla, svůj názor na znásilnění, tak bych uvedla, že co se týče hmotněprávní stránky trestního práva je právní úprava týkající se znásilnění dostatečná. Novým TZ došlo k rozšíření skutkové podstaty tak, že by měly být chráněny téměř všechna jednání, jež by mohla zasáhnout do práva každého jednotlivce rozhodovat o svém sexuálním životě. Po případně jiná jednání, na něž by se skutková podstata TČ znásilnění nevztahovala, by měla být chráněna jinými ustanoveními zejména z třetí hlavy zvláštní části. Hůře je na tom procesněprávní ochrana oběti znásilnění zvláště kvůli existenci § 163 TR a to kvůli faktu, že většina znásilnění probíhá mezi osobami blízkými a oběti mohou být manipulovány k tomu, aby nedávaly souhlas k trestnímu stíhání. TR by měl dle mého názoru umožnit, že po prvním zpětvzetí souhlas dát možnost v přiměřené lhůtě oběti právo dát ještě jednou souhlas k zahájení či k pokračování trestního stíhání. Zase aby nedocházelo na druhou stranu k zneužívání této možnosti, nebyla by v případě druhého zpětvzetí souhlasu dána možnost dát případný další souhlas k trestnímu stíhání. Během vypracování své práce jsem se setkala v kriminologické části s řadou mýtů a stereotypů, jež existují v naší (i americké) společnosti o znásilnění. K zlepšení povědomí společnosti o skutečné podstatě znásilnění i jiných sexuálně motivovaných TČ si myslím, že by byla dobrá iniciativa jak na úrovni legislativy, tak i na úrovni občanské společnosti, aby státní orgány (zejména Probační a mediační služba, OSPOD atd.) spolupracovali s neziskovým sektorem a médii za účelem zlepšení

povědomí společnosti o těchto činech například prostřednictvím zvláštních vzdělávacích pořadů, besed s potencionálními oběťmi apod.

Seznam literatury

Knižní zdroje

- Aulický, P. *Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti*. In: Dny práva – 2009 – Days of Law. Brno: Masarykova univerzita, 2009
- BarriFlowers, R. *Sex Crimes. Perpetrators, Predators, Prostitutes and Victims. Second edition*. Springfield: Charles Thomas Publisher Ltd, 2006
- Bourke, J. *Znásilnění: Dějiny od roku 1860 až do současnosti*. Praha: Nakladatelství Mladá fronta, 2010
- Císařová, D. – Fenyk, J. – Gřivna, T. a kol. *Trestní právo procesní*. Praha: Wolters Kluwer, 2008
- Čírtková, L. Oběti sexuálního násilí In: Kovář, P. a kol. *Sexuální agrese: Znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: Nakladatelství Maxdorf Jessenius, 2008
- Gardner, T.J. – Anderson, T.M. *Criminal Law. Tenth edition*. Thomson Wadsworth, 2009
- Gerloch, A. *Teorie práva*. Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, 2007
- Godtel, R. *Sexualita a násilí*. Praha: Český spisovatel, 1994
- Gřivna, T. *Trestní právo hmotné. Judikatura k obecné i zvláštní části*. Praha: Wolters Kluwer, 2010
- Inciardi, J.A. *Trestní spravedlnost*. Praha: Victoria Publishing, 1994
- Jelínek, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Praha: Leges, 2009
- Kilpatrick, D.G. *Rape and Sexual Assault*. National Violence Against Women Prevention Research Center: Medical University of South Carolina, 2000
- Knapp, V. *Teorie práva*. Plzeň: Západočeská univerzita, 1994
- Kovář, P. Sexuální násilí v kontextu historie lidstva. In: Kovář, P. a kol. *Znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: Nakladatelství Maxdorf Jessenius, 2008
- Kuchta, J. – Válková, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H.Beck, 2005
- Kuchta, J. a kol. *Kurs trestního práva: Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. Praha: C.H. Beck, 2009
- Mitlöchner, M. *Erotika a paragrafy*. Praha: Grada Publishing, 1999

- Mitlöhner, M. Právní aspekty sexuálního násilí. In: Kovář, P. a kol. *Sexuální agrese: Znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: Nakladatelství Maxdorf Jessenius, 2008
- Novotný, O. – Zapletal, J. a kol. *Kriminologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001
- Novotný, F. – Růžička, M. a kol. *Trestní kodexy. Trestní zákoník a trestní řád a související předpisy (komentář)*. Praha: Eurounion, 2002
- Novotný, O. – Zapletal, J. a kol. *Kriminologie*. Praha: Wolvers Kluwer, 2008
- Novotný, T. – Vokoun, R. – Šámal, P. *Trestní právo hmotné: Zvláštní část*. Praha: Wolvers Kluwer, 2010
- Prouza, D. *Trestní zákoník s judikaturou*. Praha: C.H.Beck, 2010
- Siegel, L.J. *Criminology: Theories, Patterns and Typologies*. Wadsworth: Cengage Learning, 2011
- Singer, R.G. – La Fond, J.Q. *Criminal Law: Examples & Explanations. Fifth Edition*. Aspen Publishers, 2010
- Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník II. Komentář § 140-421*. Praha: C.H. Beck, 2010
- Šámal, P. – Král, V. – Baxa, J. – Púry, F. *Trestní řád s komentářem I. díl (§ 1 až § 179f)*. Praha: C.H.Beck, 2002
- Vantuch, P. *Trestní zákoník s komentářem*. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2011
- Weiss, P. *Sexuální deviace: Klasifikace, diagnostika a léčba*. Praha: Portál, 2002
- Weiss, P. Deviantní a nedevariantní pachatelé sexuálního násilí vůči ženám. In: Kovář, P. a kol. *Sexuální agrese: Znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: Nakladatelství Maxdorf Jessenius, 2008

Odborné články

- Čírtková, M. – Vitoušová, M. *Pomoc oběti trestného činu znásilnění. Informace pro zdravotnický personál*. In: *Diagnóza* 4/2010
- Hruška, J. – Volevecký, P. *Několik poznámek k trestným činům proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti podle trestního zákoníku*. In: *Trestní právo* 2/2010
- Hejduk, M. *Komparace trestného činu znásilnění dle dřívější a současné trestně právní úpravy (+ mezinárodní srovnání)*. In: *Trestní právo* 12/2011
- Krulová, T. – Gerlová, E. – Weiss, P. *Muž jako oběť sexuálního násilí* In: *Československá psychologie* 4/2006
- Šramel, B. *Systém veřejnej žaloby v Spojených štátoch amerických*. In: *Státní zastupitelství* 4/2012

Internetové zdroje

Statistiky policejního prezidia České republiky (dostupné na <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2012.aspx>)

Trestní zákon USA (dostupný na <http://www.law.cornell.edu/uscode/text/10/920>)

Právní předpisy

Zákon č. 117/1852 z.ř., o zločinech, přečinech a přestupcích

Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 150/1961 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád

Judikatura

R97/1955

Rozhodnutí Nejvyššího soudu 8 Tz 80/63 z 29.12.1963

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Slovenska 2 To 49/79 z 14.11.1979

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Slovenska 3 To 3/83 z 1.2.1983

Rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové 1 T 12/83 z 14.9.1983

Rozhodnutí Nejvyššího soudu 4 Tdo 821/2010 z 29.7.2010

Rozhodnutí Nejvyššího soudu 8 Tdo 841/2010 z 20.7.2010

Rozsudek Nejvyššího soudu 5 Tdo 25/91 z 3.7.1991

Rozsudek Vrchního soudu v Praze 2 To 173/03 z 27.11.2003

Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci 5 To 100/2004 z 20.10.2004

Rozsudek Nejvyššího soudu 3 Tdo 929/2011 z 24.8.2011

Usnesení Vrchního soudu v Praze 2 To 68/2005 z 16.6.2005

Usnesení Nejvyššího soudu 8 Tdo 407/2007-I.z 11.4.2007

Usnesení Nejvyššího soudu 3 Tdo 535/2009 z 13.5.2009

Resume

My diploma thesis is focused on the crime of rape from two perspectives. The first perspective is legal, the second is criminological. Rape is a violent crime usually accompanied by physical force, threat of injury, or other threat. Rape belongs to the sexual offences and is one of the most traumatic and the most dangerous crimes. This diploma thesis is divided into four chapters.

Crimes against the dignity of the sexual sphere are topic of the first chapter. These crimes can be found in the third section of special part of the Criminal Code. This section contributes crime like statutory rape, procuring, spreading pornography, sexual intercourse between relatives, etc.

The second part of my thesis is focused on Czech legislation of rape in the Criminal Code. The rape crime is regulated by the article 185 of the Criminal Code. Rape belongs to the crimes against the dignity of the sexual sphere and rape is the second most frequent offense of these parts of the Criminal Code. Legislation against rape was extended by new elements of a crime. Offender and victim of rape can be everyone – man, woman or hermaphrodite. Offender must have intention to commit a rape. Rape belongs to crimes and is punishable by imprisonment in the penitentiary at for least for six months.

The third chapter describes a criminal perspective. This part deals with the offenders, victims and development of the crimes. In most cases of rape offender and victim are close relatives, married or unmarried couples. The majority of victims are raped before their reach thirty years. Many offenders are not deviant and they commit a rape because it gives them a sense of power over the victims. Only a few percent of victims are men. Rape has very high latency; the number of reported crimes is far lower than the number of committed crimes. In the last ten years number of reported crimes at the first descended. After 2010 when elements of the crime were extended, number of reported crimes increased.

In the last chapter is focused on the legislation of rape in the United States of America. There is legislation of rape at the federal level and at the national level. Rape at the federal level regulates U.S. Criminal Code. At the national level every state has its own legislation of criminal law.